

Beleidskader Kunst en Cultuur 2017-2020

**Gemeente Den Haag
1 mei 2015**

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. De kracht van kunst en cultuur.....	6
De waarde van kunst en cultuur	6
De stad als motor.....	6
Cultuur als gezicht van de stad.....	7
Economische betekenis van cultuur.....	8
Cultuur en stadsontwikkeling.....	9
Cultuur verbindt.....	9
3. Beleidsdoelen voor de periode 2017-2020.....	11
Een hoogwaardig en dynamisch cultureel aanbod.....	11
Makersklimaat.....	12
Cultuuronderwijs voor iedere Haagse jongere.....	13
Cultuur voor iedereen.....	14
Verbindingen met het sociale domein	15
Economisch profijt en het culturele gezicht van de stad	16
Overige aandachtspunten	17
4. Analyses en doelstellingen per sector	19
Podiumkunsten.....	19
Podia	20
Muziek	23
Theater.....	26
Dans	28
Film	29
Letteren.....	30
Musea en erfgoed.....	31
Beeldende kunst	33
Cultuuronderwijs.....	34
Actieve cultuurparticipatie	36
5. Richtlijnen voor beoordeling door de adviescommissie.....	39
6. Financieel kader	41
Bijlage: Onderzoek stadspanel	42

1. Inleiding

Dit Beleidskader Kunst en Cultuur legt de hoofdlijnen vast van het cultuurbeleid van Den Haag voor de periode 2017-2020. Hiermee wil de gemeente richting en ruimte geven aan de ontwikkeling van het culturele leven in onze stad. Kunst en cultuur doen er toe, ze hebben een grote kracht en zijn van waarde voor de mensen, de samenleving en de economie. Kortom: voor de stad. Daarom hecht de gemeente groot belang aan cultuurbeleid.

Trends

Den Haag heeft een enorme culturele rijkdom. Die moeten we koesteren, ook voor toekomstige generaties. Het culturele landschap verandert, door maatschappelijke, technologische, economische en culturele trends. De dynamiek in de wereld is groot. Dat zien we terug in demografische ontwikkelingen, individualisering, digitalisering en de vlucht van sociale media. Enerzijds zijn we wereldburgers, aan de andere kant hechten we groot belang aan onze eigen leefomgeving. De stad Den Haag verandert mee. Het aandeel Hagenaars met een niet-Nederlandse achtergrond steeg de afgelopen jaren naar 50,5%¹. De groep mensen geboren in het digitale tijdperk groeit met de dag. Het publiek deelt minder dan voorheen dezelfde culturele referentiekaders en kwaliteitsopvattingen.

Deze ontwikkelingen zijn, samen met de opkomst van de ‘belevenismaatschappij’ en de grote concurrentie op de vrijetijdsmarkt, van invloed op de deelname aan cultuur. De samenstelling, voorkeuren en beleving van het publiek wijzigen. De canonieke kunstvormen verliezen terrein; het publiek daarvoor vergrijst, de Facebookgeneratie stelt andere eisen. En we worden steeds meer culturele omnivoren. De grens tussen de zogenaamde hoge en lage cultuur vervaagt. De cultuurparticipatie bij gesubsidieerde instellingen van mensen met een niet-westerse achtergrond en laagopgeleiden blijft achter bij die van hoger opgeleide Nederlanders, zeker bij de traditionele cultuurvormen.

Digitalisering is in veel opzichten een ‘game changer’. Ook voor kunst en cultuur en de beleving daarvan. Op het internet is een enorme hoeveelheid cultureel materiaal te vinden. Dat lijkt actieve deelname aan cultuur niet in de weg te staan. Voor de meeste mensen gaat er niets boven het bijwonen van een live concert of een theatervoorstelling en het bezoeken van een tentoonstelling. Dat geeft de meest intense ervaring. De aandacht voor de beleving van cultuur blijft groeien. Naast de kernprogrammering nemen de entourage waarin cultuur wordt gepresenteerd en het totaalprogramma (bijvoorbeeld de combinatie met een diner) een steeds belangrijker plaats in. Ook willen toeschouwers, vooral jongeren, meer betrokken worden en meer deel uitmaken van het maak- en programmeringsproces. Het publiek laat zich steeds minder leiden door het aanbod van cultuurinstellingen en het vanzelfsprekende gezag van kenners en instituties. Het gaat eerder af op aanbevelingen van gelijkgestemden.

Een andere belangrijke trend is de voortgaande verstedelijking. De trek naar de stad en het economisch belang van steden en stedelijke regio’s nemen toe. Voor kunstenaars en culturele instellingen vormt de stad dan ook een aantrekkelijke thuishaven en biotoop. En voor een

---

¹ Uit: Integratie monitor 2014 Gemeente Den Haag (RIS 271680).

aantrekkelijke, welvarende stad zijn creativiteit en cultureel kapitaal belangrijke factoren. Culturele voorzieningen dragen in belangrijke mate bij aan het vestigingsklimaat en de identiteit van de stad.

Ontwikkelingen cultuursector

De cultuursector heeft zich na de ingrijpende bezuinigingen en hervormingen in de periode 2013-2016 van zijn sterke kant laten zien. In deze turbulente periode trad de sector de ontwikkelingen en veranderingen veerkrachtig en met elan tegemoet. Er is met veel inzet gewerkt aan cultuureducatie. Met een ondernemende houding gingen de instellingen op zoek naar nieuw publiek, nieuwe verbindingen, naar nog meer betekenis in de samenleving en naar andere inkomstenbronnen. Dit ondernemerschap is en blijft nodig, want zoals geschetst: de wereld staat niet stil. In deze veranderende wereld vervagen de grenzen tussen disciplines. Kunstenaars zoeken naar artistieke vernieuwing in hybride kunstuitingen. Ook ontstaan vormen waarin cultuurproductie en -consumptie meer door elkaar lopen. Dit vraagt om een multidisciplinair gebruik van plekken en om nieuwe samenwerkingsverbanden. Voor de ontwikkeling van de kunst en het in stand houden van de culturele infrastructuur hebben veel instellingen zelf én in samenwerking meer verantwoordelijkheid gevraagd en genomen. Dit gold voor de hele keten van productie, programmering en presentatie, participatie tot cultuureducatie en talentontwikkeling. Ook de komende jaren is de sector zelf aan zet voor verdere ontwikkeling en onderlinge afstemming.

Totstandkoming en accenten beleidskader

In de samenleving zit veel organisatiekracht, zowel op individueel als collectief niveau. Er worden veel initiatieven genomen. De gemeente waardeert dat de culturele sector laat zien in onderlinge samenwerking veel in beweging te kunnen brengen. Het coalitieakkoord dat in 2014 is gesloten heet niet voor niets ‘Vertrouwen op Haagse Kracht’. De gemeente wil samen met de stad optrekken en wenst meer reuring in de stad. Juist ook in het nieuwe kunst- en cultuurbeleid kunnen deze uitgangspunten tot uiting komen.

De stad en de culturele sector zijn nauw betrokken bij de totstandkoming van dit beleidskader. Er zijn gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van Haagse (culturele) instellingen, jongeren, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, onderwijs, horeca, detailhandel en internationale bedrijven en instellingen. Dit is gebeurd in een aantal themagesprekken en een afsluitend stadsgesprek. Daarnaast heeft het Directieoverleg Podiumkunsten Den Haag een uitgebreide zienswijze aangeleverd en is het Stadspanel gevraagd welk belang men hecht aan welke cultuurdisciplines.² Met behulp van deze inbreng is dit beleidskader tot stand gekomen.

Dit beleidskader is een leidraad voor de Haagse culturele instellingen bij het indienen van hun plannen voor 2017-2020³. Met het vaststellen van dit beleidskader bepaalt de gemeenteraad het cultuurbeleid op hoofdlijnen. Op basis van dit kader zal een onafhankelijke adviescommissie⁴ in het voorjaar van 2016 een integraal advies aan het college uitbrengen over de ingediende plannen van de cultuurinstellingen. Vervolgens zal het

² De resultaten hiervan zijn samengevat in *Stadspanel Den Haag: “cultuuronderzoek” van 10 februari 2015* gemeente Den Haag, zie bijlage.

³ De inrichtingseisen voor de subsidieaanvragen zullen later worden vastgesteld. Informatie over het proces wordt gepubliceerd op te vinden op www.denhaag.nl/kunstenplan.

⁴ De samenstelling van de adviescommissie zal later bekend worden gemaakt.

gemeentebestuur het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020 vaststellen. In dit beleidsplan neemt het gemeentebestuur onder meer besluiten over de toekenning van subsidies aan culturele instellingen voor de periode 2017-2020.

Den Haag is een stad waar de wereld samenkomt, een stad met Hagnaars en Hagenezen, veel expats en grote groepen migranten uit alle uithoeken. Dit stelt de cultuursector voor een complexe uitdaging, maar biedt tegelijk een onuitputtelijke bron van culturele dynamiek. De culturele sector zal inspanningen moeten blijven verrichten om verbindingen te leggen en om aansluiting te vinden bij de veranderde smaken en patronen van de bezoeker. Met behoud van een hoogwaardig cultureel aanbod en met ruimte voor vernieuwing. Met accenten op het makersklimaat en talentontwikkeling, op cultuurparticipatie, op cultuureducatie en op de betekenis van cultuur voor het imago van Den Haag. Het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020 speelt flexibel in op veranderingen, om drempels te slechten en innovatie de ruimte te bieden. Den Haag wil een aantrekkelijke en veelzijdige cultuurstad zijn voor iedereen.

Joris Wijsmuller

Wethouder Stadsontwikkeling, Wonen, Duurzaamheid en Cultuur

2. De kracht van kunst en cultuur

De artistieke en intrinsieke waarde van kunst en cultuur vormen de basis van het cultuurbeleid. Mensen ontleen er individueel betekenis aan. Het biedt vermaak en reflectie, herkenning en vernieuwing, ontroering en ontplooiing. Cultuur bindt mensen en versterkt zo de samenleving. Musea, theaters, gezelschappen en festivals bepalen mede het gezicht van een stad. Hiervan profiteert de stedelijke economie. Om deze en veel meer redenen is cultuurbeleid van belang. Over de noodzaak van cultuursubsidies bestaat voor de gemeente dan ook geen enkele discussie. Als cultuur in zijn geheel aan het spel van de vrije markt wordt overgelaten, zal dit leiden tot een enorme verschraling van het aanbod en een achterblijvende culturele dynamiek. Dit zou de positie van onze stad kunnen verzwakken.

De waarde van kunst en cultuur

Kunst en cultuur zijn van persoonlijke waarde. Op eigen initiatief en naar eigen voorkeur kiezen mensen voor allerlei vormen van cultuurbezoek en -beoefening⁵. De persoonlijke betekenis die een individu daaraan ontleent, zowel bij actieve als passieve cultuurdeelname, is zeer uiteenlopend. Kunst en cultuur kunnen een esthetische ervaring bieden, zin en inhoud geven door zelfreflectie. Ze kunnen bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling, de creativiteit stimuleren, een spiegel voorhouden, ontregelen, het kritisch denken scherpener, reflectie geven op maatschappij en politiek en voor plezier en ontspanning zorgen. Geen mens kan zonder ontmoeting en verbinding. Veranderingen in de samenleving hebben het begrip identiteit op scherp gezet. Kunst en cultuur kunnen mensen bijeen brengen en reflectie bieden op de eigen identiteit en die van anderen. De ervaring van een gedeelde (culturele) identiteit en de ontmoeting tussen culturen zijn belangrijk. De samenstelling, de voorkeuren en de beleving van het publiek veranderen. Dat publiek - jongeren of ouderen, hoger of lager opgeleiden, met westerse of niet-westerse achtergrond - heeft vaak niet dezelfde referentiekaders. Veel mensen voelen zich niet zo aangesproken door de westerse traditionele kunstvormen of zijn er niet mee opgegroeid. Dit neemt niet weg dat een jong en cultureel divers publiek geïnteresseerd is in kunst en cultuur. De uitingsvormen zijn misschien anders, maar de waarde blijft.

De stad als motor

De wereld verstedelijkt. Meer dan de helft van de wereldbevolking woont inmiddels in stedelijke agglomeraties en de verwachting is dat dit binnen afzienbare tijd zal groeien tot 80%. Steden zijn dynamische motoren geworden voor innovatie en groei. Daardoor is hun economisch belang sterker geworden. Innovatie en startups concentreren zich in de stad. Tegelijk is de (internationale) concurrentie tussen steden toegenomen als het gaat om het aantrekken van kenniswerkers en bedrijven. Een goed verblijfsklimaat versterkt de concurrentiepositie.

---

⁵ In Den Haag kregen in 2013 alle podiumkunsten tezamen (inclusief festivals en evenementen) ruim 1,9 miljoen bezoeken en werden de musea/tentoonstellingen 1,7 miljoen maal bezocht. (cijfers 2013 Den Haag Marketing en gemeente Den Haag).

Ook in Nederland zijn mensen sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw naar de stad getrokken. Daarbij zijn historische steden met een goed voorzieningenniveau op het gebied van wonen, werken, (hogere) opleidingen, winkelen, natuur, horeca en cultuur het meest geliefd. In de Agenda Stad⁶ heeft het kabinet een duidelijke ambitie neergelegd. Nederlandse steden zouden qua concurrentiekracht en leefbaarheid tot de top van de wereld moeten behoren. Een bloeiend kunst- en cultuurklimaat versterkt de innovatieve kracht van steden en draagt bij aan de leefbaarheid en aantrekkingskracht. Door deze ontwikkelingen krijgt cultuurbeleid in steden een groter gewicht. Iedere stad heeft eigen ambities en uitdagingen. Culturele voorzieningen bepalen in belangrijke mate de identiteit van de stad. Voor culturele instellingen is de stad de thuisbasis. De wereld is door de globalisering en de toegenomen internationale oriëntatie het speelveld geworden. Dit maakt dat in een grotere toekomstige rol van steden in het rijkscultuurbeleid voor de hand ligt⁷.

Cultuur als gezicht van de stad

Den Haag kan zich met de aanwezigheid van ruim tweehonderd internationale organisaties en naar schatting 30.000 expats met recht een internationale stad noemen. In Den Haag zijn ambassades en consulaten, intergouvernementele organisaties, NGO's, Europese organisaties, internationale kennis- en onderwijsinstellingen en hoofdkantoren en onderdelen van multinationals gevestigd. Als tweede VN-stad ter wereld heeft Den Haag internationaal bekendheid verworven dankzij instellingen als het Internationaal Gerechtshof, het Joegoslavië-tribunaal, het Internationaal Strafhof en de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW) die in 2013 de Nobelprijs voor de Vrede won. Niet voor niets profileert Den Haag zich als Internationale Stad van Vrede en Recht. Voor cultuur biedt het internationale profiel, zowel voor de internationale gemeenschap als voor inwoners met een niet-Nederlandse culturele achtergrond, aanknopingspunten voor een inhoudelijke reflectie. Voor bewoners en toeristen spreekt het profiel echter vaak minder tot de verbeelding.

Onze stad is de afgelopen decennia enorm veranderd en dynamischer geworden. De meeste inwoners zien Den Haag inmiddels als divers, innovatief en levendig. Zij kennen veel positieve kenmerken aan de stad toe: het is een internationale stad met een unieke ligging aan zee, met een menselijke maat, een hoge kwaliteit van leven en een rijk cultureel aanbod. Er gebeurt veel in Den Haag, zoveel dat er nog veel te ontdekken is. Het imago van Den Haag in binnen- en buitenland strookt hier echter niet mee. Voor buitenstaanders heeft de stad als koninklijke, regerings- en ambtenarenstad met internationale gerechtshoven te vaak nog een stereotyp en statisch gezicht⁸. Kortom, Den Haag verdient een actuelere en dynamischer uitstraling. Cultuur kan hier aan bijdragen.

Het culturele aanbod in Den Haag is zoals gezegd rijk, breed en dynamisch. Jongeren en studenten missen niet zozeer iets in de programmering, maar een vanzelfsprekende ontmoetingsplek en een levendig nachtleven. Wel kan de uitstraling van het culturele aanbod

⁶ *Agenda Stad* is de samenwerking van het Rijk, steden en stakeholders gericht op het versterken van groei, innovatie en leefbaarheid van Nederlandse steden (www.agendastad.nl).

⁷ *Agenda Cultuur 2017-2020 en verder*, Raad voor Cultuur (april 2015).

⁸ Uit cijfers van het CBS blijkt dat met name het binnenlandse verblijfstoerisme stagneert. Zie CBS Statline.

worden verbeterd. Met de website *denhaag.com* is een stap vooruit gezet. De zichtbaarheid van het aanbod kan nog meer worden vergroot, bijvoorbeeld bij de invalswegen en aankomstplekken. Er liggen kansen om in de communicatie meer focus aan te brengen en het culturele profiel te versterken, door te kiezen voor een aantal internationale momenten die het profiel en aantrekkingskracht van Den Haag versterken, en ook door meer samenhang tussen cultuur en evenementen te realiseren. Dit is een taak voor de culturele sector zelf, samen met Den Haag Marketing en de gemeente.

Kunst en cultuur dragen nog beter bij aan het imago van de stad als het enthousiasme meer van onderop komt en breder wordt gedragen. Het imago moet geloofwaardig zijn en gedragen worden door de inwoners van de stad. Dat kan alleen de uitkomst zijn van een langdurig interactief proces, waarbij zoveel mogelijk groepen worden betrokken. Dé identiteit van de stad is moeilijk te definiëren. Die bestaat namelijk uit een complex samenspel van identiteiten, die elkaar soms versterken, maar soms ook tegenstrijdig lijken. Deze pluriformiteit is af te lezen aan de Haagse cultuur. Waar ‘deftige’ instituties als het Mauritshuis en de Koninklijke Schouwburg bijdragen aan het beeld van een deftig ’s-Gravenhage. En Haagse Harry juist het ongepolijste en het volkse Den Haag benadrukt. Als het goed is, ontstaan mede door de sterke communicatieve en reflectieve functies van kunst en cultuur steeds nieuwe verhalen over de stad.

Economische betekenis van cultuur

Den Haag heeft de afgelopen jaren de werkgelegenheid zien teruglopen bij vooral de nationale overheid en in sectoren als telecommunicatie en financiële dienstverlening. De werkloosheid in Den Haag is hoger dan het landelijke gemiddelde. De cultuursector kan op verschillende manieren bijdragen aan de versterking van de lokale economie.

Cultuur maakt de stad aantrekkelijk als reisdoel en als congreslocatie. Culturele instellingen – in het bijzonder musea en festivals – zorgen voor extra bezoekers. Niet voor niets is cultuur een pijler voor de strategie zoals verwoord in de *Kanskaart Toerisme Den Haag* (2013). De bezoekersstromen die afkomen op, bijvoorbeeld, het heropende Mauritshuis, de succesvolle tentoonstellingen van Mark Rothko en Anton Corbijn in het Gemeentemuseum, Escher in het Paleis en het vernieuwde Panorama Mesdag en de voorstellingen in het AFAS Circustheater spreken boekdelen. Den Haag is in potentie bijzonder attractief voor een stedentrip door het hoogwaardige cultuuraanbod in combinatie met de ligging aan zee, het groene karakter, de aantrekkelijke binnenstad en het historisch erfgoed. Gelukkig weten steeds meer toeristen onze stad ook te vinden.

Goede culturele voorzieningen zijn ook essentieel voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor (internationale) bedrijven en organisaties en het aantrekken van jongere hoogopgeleiden. Samen met een groen woonmilieu, de kust, internationale scholen en gastvrije dienstverlening zorgen ze voor een aansprekend stedelijk leefklimaat. Stapje voor stapje ontwikkelt Den Haag zich tot een studentenstad met vestigingen van twee grote hogescholen, de hotelschool, twee kunstvakopleidingen en de snelgroeende Campus Den Haag. Het is zaak de jongere hoogopgeleiden aan de stad te binden met een aantrekkelijk en levendig cultureel klimaat. De aanwezigheid van deze groep vergroot immers het *human*

capital en dit maakt een stad weer aantrekkelijk voor bedrijven en instellingen. Ook de creatieve sector, niet toevallig een groeisector in Den Haag, draagt bij aan een innovatief en aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Cultuur en stadsontwikkeling

Jonge, hooggeschoolde mensen komen vooral af op gemengde, nog niet aangeharkte, buurten. Die fungeren als ontmoetingsplaats, waar de creatieve industrie zich dankzij goedkope huisvesting, een tolerant milieu en de aanwezigheid van talent kan ontwikkelen. Dergelijke *incubator*-milieus zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling van steden in de 21e eeuw. Het ontstaan kan slechts beperkt direct worden beïnvloed door de (gemeentelijke) overheid. Subsidies zijn niet altijd nodig en vaak ontbreekt de kennis om de mogelijkheden in te schatten. Wel moet de regelgeving zodanig zijn dat nieuwe functies zich kunnen vestigen in bestaande gebouwen en leegstaande winkelpanden. Via het broedplaatsbeleid kan de vestiging van creatieven in dergelijke omgevingen een belangrijke impuls krijgen.

In Den Haag zijn met name het Oude Centrum en de Stationsbuurt gebieden die nieuwsgierige bezoekers van buiten kunnen aantrekken. Hier ontstaan creatieve milieus met een mix van functies als werken, hoger onderwijs, winkelen, uitgaan en wonen. Een zorgvuldig ingepast Onderwijs- en Cultuurcentrum in het Spuikwartier met een levendig Spuiplein en betere verbindingen tussen nieuwe en oude wijken kan hieraan een verdere impuls geven. Het nieuwe gebouw kan een ankerpunt vormen voor allerlei voorzieningen, aangevuld met cafés, restaurants, winkels en hotels.

Het college zet in op Haagse kracht, het aanboren van denkbeelden en initiatieven vanuit de stad. Met het Spuiplein als podium voor de stad, met een rijke en diverse culturele programmering. Buiten het centrumgebied zijn de Binckhorst, Scheveningen Haven en Laakhaven steeds belangrijker geworden voor het culturele veld. Met name in de Binckhorst liggen kansen. Deze industriegebieden in transitie zijn door hun ruige rafelrandfeer met leegstaande bedrijfscomplexen aantrekkelijk voor kunstenaarsinitiatieven en jonge cultuurondernemers. Culturele initiatieven spelen een belangrijke rol in het opnieuw op de kaart zetten van deze gebieden.

Cultuur verbindt

Den Haag is een stad waar de wereld samenkomt. Een stad met een rijk verleden van arbeidsmigratie en een sterk internationaal profiel. Op 1 januari 2015 telde Den Haag 515.880 inwoners en meer dan 140 nationaliteiten. Sinds enkele jaren bestaat de Haagse bevolking voor meer dan de helft uit mensen met een niet-Nederlandse achtergrond. De grootste migrantengroepen zijn van Surinaamse afkomst, gevolgd door mensen van Turkse, Marokkaanse, Midden- en Oost-Europese, Indonesische en Antilliaanse afkomst. De snelst groeiende groep is die van EU-(arbeids)migranten uit Midden- en Oost-Europa. Den Haag kent ook veel expats, buitenlandse studenten en kennismigranten die zich voor langere tijd verbinden aan de stad.

Cultuur biedt de mogelijkheid om individuele en collectieve gebruiken, opvattingen en ervaringen met elkaar te delen. Vanuit een gemeenschappelijke culturele basis kunnen begrip voor de ander én versterking van de eigen cultuur ontstaan. Dit draagt bij aan de collectieve identiteit van de stad. Om deze reden is cultuureducatie essentieel voor de vorming van een open samenleving. Het draagt bij aan de culturele competenties van toekomstige generaties. Deelname aan het publieke leven veronderstelt een gemeenschappelijke kennis van begrippen, culturele stromingen, gebeurtenissen, namen, enzovoorts. Met een dergelijke gedeelde basis kan een effectieve dialoog plaatsvinden tussen verschillende bevolkingsgroepen.

Cultuur kan bruggen slaan naar het sociale domein. De afgelopen jaren hebben gemeenten de regie gekregen over veel zorgtaken. Actieve en passieve cultuurparticipatie kunnen mensen met elkaar in contact brengen, ouderen het gevoel geven dat zij er nog toe doen en zieken weer meer greep geven op hun leven. De transities in het sociale domein (decentralisaties) bieden kansen voor culturele instellingen. Door samenwerking aan te gaan met wijkorganisaties, jeugd- en zorginstellingen en programma's te ontwikkelen om bijvoorbeeld ouderen uit hun isolement te halen. Deze ambitie sluit aan bij het landelijke beleid van minister Bussemaker, die maatschappelijke relevantie van cultuur voor sectoren als zorg, welzijn en integratie onderstreept.

3. Beleidsdoelen voor de periode 2017-2020

Om aantrekkelijk te zijn voor bewoners, bezoekers en bedrijven wil Den Haag een cultuurstad zijn met een hoogwaardig en dynamisch aanbod. Den Haag wil graag investeren in de instandhouding en de vernieuwing van dit aanbod en ruimte geven aan de creatieve en innovatieve kracht van cultuur. Maar wil de stad hiervan ten volle de vruchten plukken, dan verdient het vergroten van de maatschappelijke betekenis van cultuur de aandacht. De betekenis van cultuur kan groeien door in te zetten op de culturele vorming van toekomstige generaties, het vergroten van de actieve en passieve cultuurparticipatie, het verbinden met maatschappelijke domeinen en de economische spin-off van cultuur.

Een hoogwaardig en dynamisch cultureel aanbod

Den Haag beschikt over een volwaardige culturele infrastructuur met een lokale, regionale en (inter)nationale betekenis en twee kunstvakopleidingen. De gemeente zet in op een kwalitatief en veelzijdig cultuuraanbod dat aantrekkelijk is voor de verschillende publieksgroepen in Den Haag. Of dat nu jongeren, ouderen, hoger en lager opgeleiden of Hagenaars zijn met of zonder westerse culturele achtergrond. Dit doel kunnen we bereiken met een gevarieerde programmering, te realiseren door gezelschappen, podia, festivals, kunstenaarsinitiatieven, presentatie-instellingen en musea. Festivals en evenementen slagen er bij uitstek in veel aandacht van het publiek te trekken omdat ze vaak goed aansluiten op de behoefte aan belevenis en intense ervaring.

Kwaliteit van individuele instellingen blijft een voorwaarde, maar de samenhang en het samenspel onderling zijn minstens zo belangrijk. Alleen door binnen en tussen disciplines samen te werken, kunnen instellingen zorg dragen voor ketens van productie, presentatie, publieksbereik, talentontwikkeling, cultuureducatie en verbindingen maken met andere maatschappelijke domeinen.

Om dit te bereiken, is goede huisvesting een vereiste. Niet alleen podiumaccommodaties en musea, broedplaatsen, ateliers, oefenruimtes en presentatieplekken voor topkunst en nieuwe makers zijn belangrijk, maar ook kleinere locaties in de wijken voor een grotere cultuurparticipatie. Naar verwachting zal in 2019 aan het Spuiplein een nieuw Onderwijs- en Cultuurcentrum de deuren openen. Hierin krijgt de artistieke en organisatorische samenwerking tussen het Nederlands Dans Theater, het Residentie Orkest, Stichting Dans en Muziekcentrum Den Haag (DMC) en het Koninklijk Conservatorium optimaal gestalte. Het wordt een huis waarin studenten, dansers, klassiek geschoolde musici, amateurgezelschappen en populaire cultuurvormen naast elkaar én met elkaar hun creatieve proces kunnen ontwikkelen en presenteren. Met ruimte voor (interdisciplinaire) innovatie en meer dynamiek, die leidt naar een verbreding van het publiek. Ook cultuuronderwijs krijgt hier een plek. Het gebouw wil open zijn naar het Spuiplein, zodat een relatie tussen binnen- en buitenruimte ontstaat. De culturele mogelijkheden en de aantrekkingskracht van het Spuikwartier en de omliggende wijken worden daarmee versterkt.

Opname in het meerjarenbeleidsplan geeft culturele instellingen een vierjarig subsidie perspectief. Hiermee is de instelling verzekerd van continuïteit. Incidenteel kan het

voorkomen dat een initiatief waardevol en veelbelovend is, maar nog niet stevig genoeg is om toekenning van publieke middelen voor een gehele planperiode verantwoord te laten zijn. De gemeente wil flexibiliteit bevorderen. Het meerjarenbeleidsplan blijft uitgaan van vier jaar, maar daarbinnen zou bij uitzondering een subsidieperspectief voor een of twee jaar mogelijk moeten zijn. Dit als een instelling een duidelijke meerwaarde heeft en de dynamiek in het veld bevordert. De beoordeling hiervan ligt bij de adviescommissie. De benodigde middelen moeten vallen binnen het bestaande financieel kader.

Makersklimaat

Een goed kunstklimaat met oog en plaats voor vernieuwing kan niet zonder de aanwas van nieuwe kunstenaars en makers. Den Haag kan zich om deze reden gelukkig prijzen met de aanwezigheid van twee (internationaal) gerenommeerde kunstvakopleidingen, die actief en zichtbaar zijn in de stad. Daarnaast beschikt Den Haag over goede faciliteiten voor (jonge) professionele makers, voor zowel de beeldende als de podiumkunsten.

Beeldend kunstenaars zijn positief over de ‘ruimte’ die Den Haag biedt om te denken en te verdiepen, maar ook over de fysieke mogelijkheden in de stad. Er zijn vele plekken om te werken, al dan niet in broedplaatsen en atelierpanden, en te kunnen presenteren. De rijkdom aan kunstenaarsinitiatieven en de bloei van het beeldende kunst- en makersklimaat is voor veel (inter)nationale talenten reden om zich in Den Haag te vestigen. Talent kan hier verder tot wasdom komen op de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK), die opleidt tot autonoom beeldend kunstenaar of vormgever in een breed scala van specialisaties inclusief de interdisciplinaire opleiding Art Science. Een belangrijke stimulans voor vestiging in Den Haag vormen ook de netwerken tussen broedplaatsen, galleries, presentatie-instellingen, kunstenaarsinitiatieven en de ondersteuningsactiviteiten van Stroom (zie hoofdstuk 4).

Voor een goed makersklimaat in de podiumkunsten is ook tijd, begeleiding en facilitaire ondersteuning nodig. Op het gebied van muziek, theater en dans hebben de sectoren naar samenwerking gezocht en slagen gemaakt. Voor hen is investeren in makers en talent de garantie voor een blijvend en toekomstbestendig podiumaanbod van goede kwaliteit. Dit is niet alleen van belang voor de cultuursector, maar brengt ook creatieve dynamiek in de stad. Met de kunstvakopleidingen van het Koninklijk Conservatorium, drie grote gezelschappen op het gebied van muziek, theater en dans, een productiehuis voor de dans en podia, gezelschappen en festivals heeft Den Haag een rijke voedingsbodem voor professionele talentontwikkeling.

Carrières van (jonge) kunstenaars verlopen - met meerdere beroepspraktijken naast elkaar - vaak minder lineair dan vroeger. Zowel een gemengde beroepsuitoefening, de vervaging van de grenzen tussen (kunst)disciplines als de smaak van het publiek kunnen van invloed zijn op wat er nodig is voor een goed makersklimaat.

Stroom evalueert periodiek het subsidiebeleid en –instrumentarium. De gemeente vraagt dit te blijven doen met speciale aandacht voor deze ontwikkelingen en in de beleidsplannen de omgang en de verhouding met deze bewegingen in het kunstenveld te incorporeren. Vooral

de grotere instellingen dienen samen met de kunstvakopleidingen en kleinere instellingen ruimte te geven aan talentontwikkeling en innovatie. Het blijven bevorderen van een goed kunstenaarsklimaat is primair een zaak van de culturele sector zelf. De gemeente prijst zich gelukkig dat veel instellingen zich zelfstandig en gezamenlijk verantwoordelijk voelen en hier inhoud aan geven.

De gemeente koestert de voedingsbodem voor makers en toptalent en wil de komende jaren inzetten op een nog beter makersklimaat en op meer ruimte voor talentontwikkeling binnen de verschillende kunstdisciplines. Binnen de financiële ruimte van dit Beleidskader is € 0,5 mln. beschikbaar voor een meer flexibele inzet voor bijvoorbeeld een- en tweejarige ondersteuning van initiatieven op het gebied van talentontwikkeling en versterking van het makersklimaat. Dit is uiteraard van belang voor de dynamiek in de culturele sector, maar ook voor de stad als geheel.

Broedplaatsen bieden werkplekken waar kunstenaars, architecten, ontwerpers en muzikanten elkaar ontmoeten, onderzoek doen en het experiment aangaan. De netwerken die binnen en tussen broedplaatsen ontstaan, leiden tot meer efficiëntie, een snelle uitwisseling van ideeën en sociale solidariteit. Juist in broedplaatsen komen innovatie, zelforganisatie, vernieuwing en creativiteit tot ontwikkeling. Broedplaatsen fungeren als incubator en dragen bij aan een levendig stedelijk klimaat. Daarin voelen zowel makers uit de cultuursector als kenniswerkers uit andere sectoren zich thuis.

De gemeente wil zich hard maken voor betaalbare werkruimtes voor (beeldend) kunstenaars en plekken die mogelijkheden geven voor experiment en ontwikkeling, binnen de podiumkunsten en nieuwe hybride kunstvormen. In de nota Broedplaatsen doen we hiervoor nadere voorstellen. Vanuit het leegstandsbeleid is hier € 2 miljoen voor beschikbaar.

Cultuuronderwijs voor iedere Haagse jongere

Cultuureducatie stimuleert de ontplooiing van talenten en vaardigheden en levert daarmee een onmisbare bijdrage aan het onderwijs en de ontwikkeling van het kind. Artistieke expressie leidt ook tot verwondering, tot reflectie en laat het vanzelfsprekende minder vanzelfsprekend worden. Door leren open te staan voor het vreemde en de ander kan een ruimdenkende houding ontstaan. Ook aan de vorming van een open samenleving levert cultuureducatie een wezenlijke bijdrage, het draagt bij aan de culturele competenties van toekomstige generaties.

Cultuureducatie is, ten slotte, van groot belang voor de toekomst van de culturele sector zelf. Zonder een basis gelegd tijdens de jeugd vindt het toekomstige publiek de weg niet naar de culturele instellingen. Onderzoek heeft uitgewezen dat als mensen niet tijdens hun jonge jaren in aanraking komen met kunst en cultuur de kans kleiner is dat zij later wel musea of theaters bezoeken.

In het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2013-2016 en het Deltaplan Cultuureducatie is om deze redenen ingezet op een versterking van het cultuuronderwijs (binnenschoolse cultuureducatie). Voor de periode 2017-2020 houden we vast aan de ambitie om iedere jongere via cultuuronderwijs in aanraking te brengen met kunst en cultuur. Ook houden we vast aan het vier jaar geleden ingezette streven om cultuuronderwijs weer in het hart van de

scholen te brengen. Cultuuronderwijs moet een onderdeel worden van het reguliere curriculum van scholen. Waar mogelijk leggen scholen verbindingen tussen cultuuronderwijs en andere vakken. De vraag van scholen moet leidend zijn. Als de inzet van de reguliere groepsleerkrachten alleen ontoereikend is, moet de school in staat worden gesteld cultuureducatie in te kopen.

Cultuur voor iedereen

Den Haag investeert ieder jaar opnieuw veel middelen in cultuur. Deze investeringen met maatschappelijke middelen zijn alleen gerechtvaardigd als zoveel mogelijk mensen in deze stad genieten van het moois dat kunst en cultuur te bieden heeft. Maar hoe kan deze doelstelling worden bereikt in een samenleving waarin hoog- en laagopgeleiden in gescheiden werelden lijken te leven? In een internationale stad waar migranten uit de hele wereld letterlijk samenkomen, maar soms ook naast elkaar lijken te leven? In een stad waar de cultuurparticipatie van laagopgeleiden, kwetsbare groepen ouderen en migranten achter blijft?

In hun programmering en productie dienen culturele instellingen open te staan voor de invloeden van een internationale en cultureel diverse stad. Deze pluriformiteit biedt vanwege de dynamiek en ontmoeting van culturen en cultuurvormen grote kansen voor producenten en programmeurs. Anderzijds is het minder eenvoudig om met het bestaande aanbod het gehele publiek te bedienen, zeker in een context waarin de traditionele kunst minder vanzelfsprekend is en de vraag naar cultuur verandert. Dit stelt de cultuursector voor een grote uitdaging.

Culturele instellingen dienen zich nog meer dan in het verleden rekenschap te geven van het publiek dat zij willen bedienen. Zij zullen moeten onderzoeken op welke wijze zij nieuwe publieksgroepen adequaat kunnen bedienen. Dit behoort tot de kernactiviteiten van alle culturele instellingen die uit het reguliere subsidiebudget moeten worden bekostigd. Het budget Pluriform Programmeren wordt om deze reden niet gecontinueerd.

De gemeente wil verder dat instellingen de *Code Culturele Diversiteit*⁹ toepassen. De Code biedt instellingen concrete handreikingen om culturele diversiteit structureel te verankeren wat betreft publieksbereik, programmering, het personeel (inclusief toezichthouders) en de partners waarmee wordt samengewerkt. De Code hanteert het principe: pas toe of leg uit. Instellingen kunnen beredeneerd afwijken van de bepalingen in de Code.

Het is ook van belang dat culturen van migranten in deze stad een plek hebben in het Haagse culturele erfgoed. Het Netwerk Erfgoed Haagse Migrant, waarin diverse migrantenorganisaties participeren, naast vertegenwoordigers van musea en erfgoedinstellingen wordt voortgezet. Deelnemers zetten zich in om Haags migrantenerfgoed structureel zichtbaar te maken voor alle Hagenaars.

---

⁹ Zie <http://codeculturelediversiteit.com>.

Culturele instellingen worden uitgedaagd om na te denken over de context waarin cultuur wordt aangeboden. Soms moeten instellingen letterlijk grenzen verleggen en naar buiten om nieuw publiek te trekken en hun aanbod in een andere context presenteren.

Bevordering van actieve cultuurparticipatie

Ongeveer de helft van de Nederlandse bevolking doet aan actieve kunstbeoefening in de vrije tijd. Bijna 40% doet dat solistisch, bijna 30% in een informele groep en 33% in verenigingsverband. Hoewel geen exacte gegevens bestaan over het aantal Hagenaars dat actief is als amateurkunstenaar is er weinig reden om aan te nemen dat deze cijfers hier significant afwijken. Actieve cultuurparticipatie is van belang voor de zelfontplooiing van mensen, maar via verenigingen en lossere verbanden ook voor het sociale weefsel in de stad. De amateurkunstbeoefening is ook van groot belang voor de professionele kunstensector, voor een groter publieksbereik en – in het geval van jongere amateurkunstenaars – als reservoir van potentieel talent. Een klein deel zal doorstromen naar de kunstvakopleidingen en uiteindelijk de professionele kunstpraktijk.

In de beleidsperiode 2009-2012 is een begin gemaakt met het wijkcultuurbeleid. Tijdens de lopende beleidsperiode zijn er cultuurankers en cultuurankerfuncties in de acht stadsdelen gekomen. Dit zijn Theater Dakota, Theater De Vaillant, het Laaktheater, Muzee, De Nieuwe Regentes, het Diamanttheater en de bibliotheekfilialen Loosduinen en Leidschenveen/Ypenburg. Zij werken aan het bereiken van mensen in de wijken die niet gemakkelijk de weg vinden naar de culturele instellingen in het centrum. Cultuurankers werken samen met andere culturele instellingen, scholen, welzijnsorganisaties en het stadsdeelkantoor. Vaak is er een combinatie van verschillende disciplines en werken amateurkunstenaars samen met professionals. Zo bouwen ze een relatie op met de stadsdeelnemers. Langzaam ontstaat een samenspel tussen de cultuurankers en de culturele organisaties in het centrum, waardoor een zo breed mogelijk publiek bereikt kan worden. Dit samenspel moet in de komende beleidsperiode verder uitgebouwd worden. De cultuurankers zijn ook logische plekken voor activiteiten op het gebied van cultuureducatie en verbindingen tussen cultuur en het sociale domein. De verbintenissen tussen de cultuurankers, welzijnsinstellingen, bewonersinitiatieven, scholen en de stadsdeelkantoren moeten in de komende jaren verder worden uitgebreid. Zo kunnen de cultuurankers - en uiteindelijk ook andere culturele instellingen - uitgroeien tot ontmoetingsplekken.

Verbindingen met het sociale domein

Kunst en cultuur maken een wezenlijk onderdeel uit van de maatschappij. Het leggen van verbindingen met onder meer het sociale domein is één van de doelstellingen van het beleid van minister Bussemaker. Ook op lokaal niveau zien wij tal van mogelijkheden voor culturele instellingen om koppelingen te maken. Culturele instellingen staan voor de opgave om hier met innovatieve en creatieve projecten verder gestalte aan te geven.

In hoofdstuk 2 is beschreven dat kunst en cultuur tal van verbindingen hebben met het sociale domein. Mede door de decentralisering van overheidstaken op het gebied van jeugdzorg en welzijn zijn gemeenten meer dan vroeger in staat om verbindingen te leggen tussen cultuur en het sociale domein. Voor culturele instellingen ligt hier een kans om hun maatschappelijke relevantie te bewijzen en mogelijk nieuwe inkomstenbronnen aan te boren.

Een landelijk programma als “Lang leve kunst”, gericht op de bevordering van cultuurparticipatie van ouderen, laat de potentie van dergelijke verbindingen zien. Het biedt mogelijkheden voor het bereiken van maatschappelijke doelstellingen als eenzaamheidsbestrijding, het vermijden van zorgkosten en herstel van eigenwaarde van ouderen. Dit programma wordt gefinancierd door het Fonds voor Cultuurparticipatie en een drietal particuliere fondsen. Ook op het gebied van de jeugdzorg, het vrijwilligersbeleid, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en andere onderdelen van het welzijnsbeleid liggen kansen voor culturele instellingen om de maatschappelijke relevantie van cultuur te bewijzen.

Economisch profijt en het culturele gezicht van de stad

Cultuur heeft de potentie om bij te dragen aan een beter vestigingsklimaat. Hierdoor worden bedrijven, studenten en jonge kenniswerkers aan de stad gebonden. Daarnaast kan het culturele aanbod – vooral van musea, sommige podiumkunsten en festivals – helpen meer toeristen en congressen naar de stad te lokken. Die zorgen voor bestedingen in de Haagse economie. Ook in de periode 2017-2020 hecht de gemeente daarom aan een sterk museaal aanbod met (inter)nationaal spraakmakende tentoonstellingen. Verder hecht de gemeente aan aanbod dat het imago van Den Haag als dynamische en energieke stad versterkt. Door meer nadruk te leggen op het informele aanbod, zoals initiatieven op het gebied van pop, beeldende kunst, broedplaatsen, nicheprogrammering en festivals, presenteert Den Haag zich als een aantrekkelijke stad om te bezoeken en te wonen.

Daarnaast zal de gemeente blijven investeren in de collectieve cultuurmarketing. De gemeente verwacht hierbij ook een inspanning van de culturele instellingen om in samenwerking met Den Haag Marketing meer bekendheid te geven aan het kwalitatief hoogstaande culturele aanbod. Hiervan profiteren zijzelf, maar ook de stad als geheel. Het past in de ontwikkeling dat publiek cultuurbezoek met winkelen en horecabezoek combineert. Het verblijfstoerisme van de groepen¹⁰ zoals aangegeven in de *Kanskaart Toerisme* kan groeien door de ontwikkeling van arrangementen in samenwerking met de hotelsector en de stedelijke attracties.

De collectieve cultuurmarketing is de afgelopen jaren met de introductie van de visueel aantrekkelijke website *denhaag.com* sterk verbeterd, vooral voor bezoekers uit binnen- en buitenland. De zichtbaarheid van het cultuuraanbod en de uitstraling van Den Haag als cultuurstad kunnen echter verder worden vergroot. Dit kan ook door meer samenhang tussen cultuur en evenementen te realiseren. De culturele sector heeft hier een blijvende taak, samen met Den Haag Marketing en de gemeente. Een speciaal aandachtspunt is de opening van het culturele seizoen. Ook een betere aankleding van de belangrijkste invalswegen en aankomstplekken als de NS-stations draagt hieraan bij. De gemeente werkt in de komende collegeperiode in samenwerking met de culturele partners aan het verfraaien van een aantal belangrijke stadsentrees. Deze entrees moeten reizigers informeren over de stad Den Haag en het belangrijkste actuele aanbod.

---

¹⁰ Ondernemende volwassenen, stijlvolle en op luxe gestelde ouderen, creatieve en inspirerende volwassenen en actieve gezinnen.

Den Haag profileert zich met recht als Internationale Stad van Vrede en Recht. Voor een aantal culturele instellingen biedt dit profiel interessante aanknopingspunten voor verdiepende programmering en reflectie. Hiermee geeft Den Haag op cultureel vlak invulling aan het gastheerschap aan de vele internationale instellingen. Daarnaast kan dit ook een bijdrage leveren aan het versterken van het imago van stad van Vrede en Recht bij de bewoners. Voor andere instellingen is een oriëntatie op het profiel van Vrede en Recht minder voor de hand liggend of slechts incidenteel aan de orde. Dit neemt niet weg dat meerdere instellingen effectief door hun programmering en producties kunnen bijdragen aan de uitstraling van Den Haag als internationale cultuurstad en aan het verblijfsklimaat voor expats en internationale instellingen.

Overige aandachtspunten

Cultuurprijzen

In de afgelopen decennia is in Nederland het aantal prijzen op het gebied van kunst en cultuur sterk toegenomen¹¹. Ook de gemeente Den Haag heeft na de Tweede Wereldoorlog prijzen ingesteld om het cultuurleven aan te jagen. De context van de prijzen - zowel in Den Haag als in Nederland - is mede door de toename nogal veranderd. Kijkend naar de Haagse prijzen kunnen we concluderen dat de doelstellingen van de verschillende prijzen niet op elkaar aansluiten. Ook het doel is niet altijd helder. Dit loopt uiteen van het eren en stimuleren van kunstenaars tot de promotie van de stad of een mix daarvan. De gemeente ziet een rol voor zichzelf om de kunst te ondersteunen en kunstenaars te eren. De doelstellingen van de prijzen dienen wel te worden aangescherpt. Ook het aantal prijzen en de frequentie van toekenning dienen te worden bezien, met name in de literaire sector (zie ook Hoofdstuk4 onder 'Letteren').

Metropoolregio Rotterdam Den Haag

Vanaf 2010 zijn de eerste bestuurlijke stappen gezet door de 24 gemeenten van het Stadsgewest Haaglanden en de stadsregio Rotterdam om te komen tot een gemeenschappelijke regeling voor de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Deze is eind 2014 aangenomen. De regeling is gericht op samenwerking op het gebied van verkeer, openbaar vervoer en economisch vestigingsklimaat. Elke gemeente in de Metropoolregio draagt bij aan de vestigingskwaliteit van de regio als geheel. De ambitie is om de aanwezige kwaliteiten te verbinden tot een aantrekkelijke stedelijke regio van internationale allure met een hoogwaardiger voorzieningenaanbod op het gebied van groen, cultuur, leisure, detailhandel, onderwijs en woonmilieus om (internationaal) hoogopgeleide werknemers en studenten aan te trekken en vast te houden.

Wat betreft cultuurvoorzieningen hebben zowel Den Haag als Rotterdam een complete infrastructuur met een eigen identiteit. Beide steden willen een eigen voorzieningenniveau behouden en daarin hun eigen afwegingen maken. Dat neemt niet weg dat de reikwijdte van veel culturele instellingen verder gaat dan de stadsgrenzen: deze gaat van lokaal tot internationaal. De Haagse voorzieningen zijn van grote betekenis voor de regio-gemeenten.

---

¹¹ zie voor overzicht www.dutchheights.nl

De gemeente verwacht van culturele instellingen dat zij dit niet uit het oog verliezen en waar mogelijk samenwerkingsverbanden aangaan.

Cultureel ondernemerschap

Van culturele instellingen wordt een ondernemende houding gevraagd. Enerzijds gaat het hierbij om het dekken van de begroting met zelf verworven inkomsten en een gezonde bedrijfsvoering. Dit betekent kostenbewustzijn, inzet op het vergroten van de eigen inkomsten en een goede balans tussen overhead en activiteitenlasten. Instellingen moeten blijven inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, zoals toenemende digitalisering, en daar nieuwe verdienmodellen en marketingstrategieën voor ontwikkelen. Maar cultureel ondernemerschap is meer dan dat. Culturele instellingen moeten blijven werken aan het vergroten van hun maatschappelijk draagvlak door te zoeken naar nieuw publiek, nieuwe verbindingen en betekenissen in de samenleving. Voorwaarde voor maatschappelijke relevantie is het garanderen van kwaliteit en een helder profiel en visie op de eigen maatschappelijke en economische positie en zinvolle samenwerkingsverbanden. Wanneer aan die voorwaarden is voldaan, kan het publieksbereik worden vergoot en kunnen culturele waarden worden verbonden met waarden die bijvoorbeeld het bedrijfsleven nastreeft.

De Culturele Business Case wil kansrijke partnerships tussen het bedrijfsleven en de culturele sector aangaan om tot innovatie in ondernemerschap te komen en daarmee samen de stad sterker en aantrekkelijker te maken. De gemeente wil dit initiatief de komende jaren ruimte geven om zich verder te ontwikkelen.

Behalve een goede bedrijfsvoering is ook de kwaliteit van de organisatie zelf een basisvoorwaarde, met een heldere rolverdeling tussen directie en bestuur, dan wel raad van toezicht. Het volgen van de *Code Cultural Governance* is daarbij vanzelfsprekend.

4. Analyses en doelstellingen per sector

In dit hoofdstuk staat een beschrijving van de verschillende kunstdisciplines en de specifieke beleidsdoelen. De afbakening van de disciplines is soms lastig; de grenzen vervagen en makers werken steeds vaker interdisciplinair. Kunst en kunstenaars laten zich immers niet door grenzen beperken. Door innovatie zullen mengvormen eerder toe- dan afnemen. Voor de ordening van de tekst is – ook bij gebrek aan een alternatieve indeling – gekozen voor de meest herkenbare: de traditionele.

Podiumkunsten

De dynamiek in de podiumkunsten is onverminderd groot. Het is nog niet mogelijk om alle effecten van de bezuinigingen op lokaal en rijksniveau te overzien, maar er is al wel een algemeen beeld te schetsen.

De hoop dat de bezuinigingen opgevangen zouden worden door meer private middelen is niet uitgekomen. Veel instellingen hebben zich in omvang en bedrijfsvoering aangepast aan de nieuwe situatie, maar hebben daarbij ingeteerd op hun reserves. Dat geldt ook in personele zin: organisaties zijn krapper bemand en werken vaker met flexcontracten. Niet alleen kleinere gezelschappen hebben het zwaar. Ook middelgrote organisaties zitten in de knel of zijn soms al verdwenen. Podia en programmerings- en marketingbudgetten staan vaak onder druk, vooral in kleinere steden. Hierdoor is de markt voor podiumgezelschappen meer in beweging dan voorheen. De grote landelijke gezelschappen en de podia in de grotere steden zoeken naar steviger partnerschappen om gezamenlijk beter in te zetten op publieksontwikkeling. De traditionele kunstvormen verliezen terrein en het aanbod sluit niet goed aan bij jongeren en mensen met een niet-westerse achtergrond. Door gebrek aan afzet in het land komt nieuw en experimenteel aanbod minder snel van de grond. De sector vraagt overheden meer ruimte, zodat individuele instellingen duidelijker een eigen profiel en positie kunnen ontwikkelen en innoveren.

Deze tendensen raken ook het podiumkunstenaanbod in Den Haag. Maar er zijn zeker ook positieve ontwikkelingen. De sector heeft veerkracht en innovatie laten zien. Ook kregen en namen podiumkunstorganisaties een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een evenwichtige culturele keten, met rollen en taken op het gebied van productie, presentatie, cultuureducatie en talentontwikkeling, nieuwe vormen van publieksbenadering en maatschappelijke verbindingen. Er is meer afstemming tussen podia over de programmering. Ook komt de verbinding tussen de stadspodia en de cultuurankers in de wijken steeds beter van de grond.

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling binnen de podiumkunsten is een van de speerpunten in dit Beleidskader. Het gaat dan om professionele kunstenaars, zowel kunstenaars die na een kunstvakopleiding een beroepspraktijk beginnen als mensen die een nieuwe wending aan hun kunstenaarschap willen geven. Trajecten die leiden naar een kunstvakopleiding en begeleiding van niet-professionele kunstenaars rekenen we tot scholing.

Voor de artistieke talentontwikkeling in de podiumkunsten is tijd, begeleiding en facilitaire ondersteuning nodig. Het rijksbeleid heeft de taak van talentontwikkeling hoofdzakelijk ondergebracht bij de instellingen die zijn opgenomen in de zogenaamde Basis Infrastructuur (BIS).

Op het gebied van klassieke muziek heeft het Residentie Orkest de afgelopen jaren de samenwerking met het Koninklijk Conservatorium verder geïntensiveerd in een tweejarige *Orkest Master* om de aansluiting tussen opleiding en beroepspraktijk te verbeteren. Ook instellingen als Musica Antica da Camera, Opera2Day en de Johan Wagenaarstichting geven een podium aan jonge uitvoerenden.

Voor theater heeft het Nationale Toneel voor een aantal jaren een jonge regisseur en een aantal jonge acteurs aan zich gebonden en biedt ook ontwikkelmogelijkheden voor bijvoorbeeld technici. Het Nationale Toneel en Theater aan het Spui hebben een context gecreëerd om de talentontwikkeling verder vorm te geven samen met de Koninklijke Schouwburg en Jeugdtheaterschool Rabarber en andere relevante gezelschappen en podia. Met Zaal3 en de ontwikkel- en presentatieplekken van het Nationale Toneel beschikt de stad over faciliteiten waar jonge makers zich kunnen ontwikkelen. In Zaal3 wordt daarnaast gezocht naar nieuwe, toekomstbestendige verdienmodellen.

Het Nederlands Dans Theater geeft samen met Korzo en het Koninklijk Conservatorium invulling aan talentontwikkeling op dansgebied. Hieruit komen voort projecten als Up&Coming Choreographers, Voorjaarsontwaken en Here we Live and Now, het Young Talent Project en de NDT Summer Incentive. Ook met het tweejaarlijkse CaDance Festival geeft Korzo een podium aan jong talent. Korzo biedt met repetitieruimtes, ondersteuning van makers en presentatiezalen een uitstekende voorziening. Jonge makers die worden ondersteund door het Fonds Podiumkunsten, weten Korzo goed te vinden. Korzo wil hét productiehuis voor de dans in Nederland zijn. Of Korzo deze functie zal kunnen blijven vervullen, hangt mede af van het beleid van het Rijk en het Fonds Podiumkunsten. Verder geeft De Dutch Don't Dance Division met De Dutch Junior Dance Division jonge dansers de kans om zich als beginnend professioneel danser en ondernemer te ontwikkelen.

De verbinding van de drie grote BIS-instellingen met andere spelers in het Haagse culturele veld (podia, kleinere gezelschappen en festivals) is cruciaal voor de talentontwikkeling en daarmee voor het makersklimaat in Den Haag.

Beleidsdoelen

Voor alle podiumkunsten streeft de gemeente naar een duurzame keten van productie, programmering, publieksonwikkeling, talentontwikkeling en cultuureducatie. Betere afstemming tussen gezelschappen en podia is nodig om te komen tot een stadsprogrammering. De gemeente acht het een taak van de gezamenlijke podiumkunsteninstellingen, vooral de podia, om binnen hun missie ruimte te geven aan nieuwe vormen en aan aanbod dat meer jongeren en/of publiek met niet-Nederlandse achtergronden aanspreekt. Daarbij kunnen instellingen binnen het cultuurlandschap een eigen profiel kiezen en ontwikkelen. Mogelijk zijn scherpe afwegingen nodig om het aanbod in onze stad te innoveren.

Podia

Den Haag beschikt over een scala aan podia en accommodaties. Het aantal is toereikend voor het ontwikkelen, produceren en presenteren van een artistiek hoogwaardig én breed

aanbod. Er zijn meer podia dan we in het lopende meerjarenbeleidsplan als minimum voor de stad Den Haag hebben benoemd.

Voor theater zijn de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui de belangrijkste podia, met in totaal vijf zalen. De Koninklijke Schouwburg biedt met de grote zaal (690 stoelen) en het Paradijs (65 stoelen) ook een podium aan andere kunstdisciplines dan alleen toneel.

Naast de grote producties van het Nationale Toneel, andere gesubsidieerde gezelschappen, vrije producenten en een bescheiden internationale theaterprogrammering staan opera, musical en cabaret op het programma. Ook als festivallocatie is de Koninklijke Schouwburg aantrekkelijk. Theater aan het Spui heeft twee vlakke vloerzalen (350 en 150 stoelen) en met Zaal3 een podium voor jonge makers. In het Nationale Toneelgebouw zijn ook twee vlakke vloerzalen. Die fungeren in eerste instantie als oefenruimtes voor het Nationale Toneel en NTjong. Toneelgroep De Appel beschikt over het eigen Appeltheater.

De belangrijkste podia voor dans zijn het Lucent Danstheater¹² - thuisbasis van het Nederlands Dans Theater met 1001 stoelen - en Korzo met twee zalen en een presentatiestudio. Ook in Theater aan het Spui vinden dansvoorstellingen plaats.

Voor muziek is de Dr Anton Philipszaal¹³ het grootste podium. Het is de thuisbasis voor het Residentie Orkest en beschikt over 1890 zitplaatsen of 2500 staanplaatsen. De Nieuwe Kerk is een podium voor ensembles en kamermuziek (350 stoelen) en de Schönbergzaal in het Koninklijk Conservatorium telt 650 stoelen. Korzo presenteert behalve dans ook hedendaagse muziek en Theater Diligentia naast kleinkunst ook kamermuziek. Talloze concerten vinden plaats in kerken. Studio Loos biedt faciliteiten voor experimentele muziek. Popmuziek is te vinden in de grote en kleine zaal van het Paard van Troje (resp. 1000 en 300 bezoekers), in Musicon, in het Haags Popcentrum en in vele kleine locaties in de stad, zoals cafés. Jazz- en wereldmuziek wordt op vele grotere en kleinere podia gespeeld en in cafés. Opera, muziektheater en musical vinden een podium in het Lucent Danstheater, de Koninklijke Schouwburg, Theater Diligentia en niet-gesubsidieerde theaters als het AFAS Circustheater (1850 stoelen) en de Prins Willem Alexanderzaal (ruim 2000 stoelen) in het World Forum. Voor cabaret en stand-up comedy zijn de Theaters Diligentia en PePijn (resp. 500 en 100 stoelen) de eerste podia.

Cultuurankers

Ieder stadsdeel heeft een eigen cultuuranker. Dit zijn culturele instellingen die zich met hun activiteiten in de eerste plaats richten op bewoners in het eigen stadsdeel, aansluitend bij de identiteit van dit stadsdeel. Het doel is de cultuurparticipatie in hun stadsdeel vergroten.

Daarnaast zijn de cultuurankers partner voor de stadspodia die nieuw publiek zoeken, broedplaats voor kleurrijk talent en vindplaats voor nieuwe makers. De cultuurankers zijn verschillend van omvang en mogelijkheden: theater De Vaillant in stadsdeel Centrum telt twee zalen (107 en 67 stoelen) en drie studio's. Theater Dakota in Escamp heeft een theaterzaal met 184 stoelen, een filmzaal met 63 stoelen en een studio voor vergaderingen of workshops. Het Laaktheater in Laak beschikt over een theaterzaal met 147 stoelen en twee studio's. De Nieuwe Regentes is gevestigd in een voormalig zwembad in Segbroek en heeft vijf zalen: de grote zaal (380 stoelen), het Diepe (100 stoelen), de kleine zaal, het Ketelhuis en de studio (elk 50 stoelen). Het Diamanttheater zit in het Diamant College in Mariahoeve

¹² Vanaf seizoen 2015-2016 zijn de Dr. Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater niet meer beschikbaar in verband met de realisatie van het Spuikwartier. Gedurende vier seizoenen worden tot medio 2019 zo veel mogelijk concerten en voorstellingen verplaatst naar het Zuiderstrandtheater (1000 stoelen) dat als tijdelijk theater is gebouwd bij het zuidelijke havenhoofd.

¹³ Zie vorige voetnoot inzake Lucent Danstheater.

en heeft een theaterzaal voor ruim 150 bezoekers. In Scheveningen is Muzee het cultuuranker, met een multifunctionele zaal die ook als theater ingericht kan worden. In de stadsdelen Loosduinen en Leidschenveen/Ypenburg zijn de bibliotheekfilialen (twee per stadsdeel) cultuuranker. De bibliotheken hebben de mogelijkheid hun ruimte aan te passen voor cultuuractiviteiten als filmavonden, workshops, lezingen, exposities en muziekoptredens.

Overige podia

Ook beschikt de gemeente over drie andere podia. Het Parktheater in het Zuiderpark biedt plaats aan 900 personen. Het is een geschikte plek voor theater- en muziekvoorstellingen in de zomerperiode. In het huidige meerjarenbeleidsplan is het Parktheater niet opgenomen. Het Parktheater heeft de deuren eind 2013 gesloten. Inmiddels is er een initiatief ontstaan waarbij amateurkunstenaars en andere partijen uit de stad zich verenigen en onderzoeken of het mogelijk is dit theater opnieuw in gebruik te nemen.

Er zijn twee podia in accommodaties waar ook vrijetijdscursussen worden aangeboden. Dit zijn theater Merlijn in jeugdtheaterschool Rabarber en de theaterzaal van Prins27.

Onderwijs- en Cultuurcentrum

In 2019 wordt het nieuwe zalencentrum aan het Spuiplein in gebruik genomen. De organisaties die daar gehuisvest zullen worden – het Residentie Orkest, het Koninklijk Conservatorium, DMC en Nederlands Dans Theater – zullen hun gezamenlijke visie concreter moeten maken. Het nieuwe zalencentrum maakt nauwe samenwerking beter mogelijk. De gemeente verwacht dat de instellingen al tijdens de bouwfase van het nieuwe complex tijdens de seizoenen 2016-2017 tot en met 2018-2019 in het (tijdelijke) Zuiderstrandtheater al concreet vorm gaan geven aan deze visie en hun samenwerking meer inhoud geven.

Beleidsdoelen

Podia zijn de schakel tussen publiek en aanbod. Podia hebben een eigen profiel en functie in het totaal en zullen deze zo goed mogelijk moeten formuleren en afstemmen. Het gaat om het programmerings- en bezoekersprofiel en de meerwaarde ten opzichte van andere podia. Ook de functie met betrekking tot talentontwikkeling, cultuureducatie en/of maatschappelijke en economische doelen wordt bij de beoordeling betrokken.

De gemeente verwacht in het beleidsplan van DMC een met het Residentie Orkest, het Nederlands Dans Theater en het Koninklijk Conservatorium gedeelde ambitie en visie voor de bespeeling van het te bouwen Onderwijs- en Cultuurcentrum aan het Spuiplein.

Verdergaande afstemming en concrete samenwerking op het gebied van programmering, talentontwikkeling, educatie, marketing en publieksopbouw zullen moeten leiden tot een inspirerend en innovatief gebouw, dat als spil zal fungeren in het hele muziek- en dansleven in onze stad.

Cultuurankers dienen als een schakel tussen stedelijke podia en de stadsdelen specifiek aanbod te bieden waar binnen hun stadsdeel behoefte aan is. Ook moeten ze binnen hun eigen stadsdeel ruimte geven aan (amateur)initiatieven en activiteiten op het gebied van cultuuronderwijs.

De gemeente zou een heropening van het Parktheater gericht op amateurkunst toejuichen. Het theater kan op een mooie plek in de stad publiek op een laagdrempelige manier in contact brengen met cultuur.

Muziek

Er is in onze stad een veelzijdig muziekaanbod van alle klassieke genres tot pop, jazz en urban. De stad beschikt over podia die muziek in de breedte programmeren of zich juist richten op een specifiek genre. Naast podia en gezelschappen is er een aantal programmerende instellingen en muziekfestivals.

Klassieke, oude en nieuwe muziek

Klassieke muziek in Den Haag bestaat uit een breed aanbod van symfonische muziek, kamermuziek, opera en muziektheater, oude en nieuwe muziek. Het Residentie Orkest en het Koninklijk Conservatorium zijn de grootste producerende instellingen. DMC is de grootste muziekprogrammeur voor de Dr. Anton Philipszaal, het Zuiderstrandtheater en de Nieuwe Kerk. Daarnaast is een aantal kleinere muziekinstellingen opgenomen in het huidige meerjarenbeleidsplan: de klassieke muziekfestivals Festival Classique en het Kamermuziekfestival Den Haag, Musica Antica da Camera voor een oude muziek-programmering, de Johan Wagenaar Stichting – samen met het Koninklijk Conservatorium, Korzo en het Paard van Troje verantwoordelijk voor het nieuwe muziek Festival Dag in de Branding –, muziekensembles als het New European Ensemble en Slagwerk Den Haag, en het operagezelschap Opera2Day. Verder doen verschillende ensembles een beroep op de regeling Culturele Projecten. Dit zijn Collegium Musicum, Matangi Kwartet, Ensemble Klang, New Dutch Academy, Ciconia Ensemble, Modelo62 en Oerknal.

Het Haags Orgel Kontakt programmeert orgelconcerten in verschillende kerken. Het Prinses Christina Concours biedt jonge mensen met lunchpauzeconcerten in de Nieuwe Kerk een presentatiepodium. Verder speelt het muziekleven zich af op kleinere podia zoals Diligentia, Theater aan het Spui, in diverse kerken en in de cultuurankers.

Het Residentie Orkest heeft zich na de subsidieverlaging van zowel het rijk als de gemeente moeten omvormen tot een kleiner orkest met musici in deeltijd. De opdracht luidde een flexibel, professioneel orkest te vormen dat met een breder repertoire in kleinere en grotere bezettingen kan opereren en dat een onderscheidend profiel heeft ten opzichte van het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Nadrukkelijk wil het Residentie Orkest ‘het orkest van de stad’ van de stad worden. Het Residentie Orkest zoekt maatschappelijke verbinding met de stad en ziet zichzelf als een ‘muzikale kerncentrale’ voor Den Haag, die in samenwerking met andere instellingen opereert en talentontwikkeling en cultuureducatie op scholen als kerntaken beschouwt. De samenwerking tussen het Residentie Orkest en het Koninklijk Conservatorium is steeds hechter. De samenwerking met Rotterdam kreeg vorm met een serie in De Doelen. De ‘samenwerkingsbonus’ van het rijk van € 0,5 mln. per jaar is vanaf 2017 onzeker.

Het Koninklijk Conservatorium heeft veel te bieden op het gebied van klassieke, oude en nieuwe muziek, jazz en met De Nederlands Opera Academie (DNOA) ook opera. Het Koninklijk Conservatorium brengt steeds weer ensembles voort en speelt met projecten en samenwerkingsverbanden met andere muziekinstellingen (het Residentie Orkest, DMC, Korzo, Musica Antica da Camera en de Johan Wagenaar Stichting) een belangrijke rol in het Haagse muziekleven.

Het opera- en muziektheeraanbod in Den Haag komt tot stand met producties uit eigen stad en met gastprogrammering van daarbuiten. Opera2Day produceert twee voorstellingen per jaar, vaak op onverwachte locaties met bijzondere presentatievormen. DNOA, een samenwerking tussen het Koninklijk Conservatorium en het Conservatorium van Amsterdam, presenteert zich jaarlijks aan het publiek. In het Lucent Danstheater biedt een podium aan opera's van reizende gezelschappen. In Korzo vinden kleinschalige, experimentele muziektheaterproducties plaats. Het AFAS Circustheater en het World Forum programmeren niet-gesubsidieerd muziektheater.

Ensembles

De Nederlandse ensemblecultuur vormt al decennialang een motor achter de vernieuwing van het Nederlandse muziekleven. Het accent op een specialisme of een specifieke bezetting leidde tot hoge artistieke en ambachtelijke kwaliteit. Nederlandse ensembles zorgden voor veel dynamiek in deze sector en kregen internationaal veel erkenning. De bezuinigingen van het Rijk hebben de positie van muziekensembles veranderd: ze kunnen zich alleen nog tot het Fonds Podiumkunsten wenden voor (maximaal) tweejarige subsidies. Aan de kwaliteit ligt het meestal niet, maar de markt voor ensembles op de podia in het land is moeilijker geworden. Afzetmogelijkheden binnen één stad zijn te klein om op structurele wijze te kunnen voortbestaan. Een ensemble moet dus binnen het lokale speelveld betekenis hebben, maar dit ook overstijgen. Voor een stevige basis dienen ensembles niet geïsoleerd te opereren, maar - al dan niet in samenwerking met partners - op zoek te gaan naar een kansrijk model dat behalve artistieke ontwikkeling ook bredere afzet mogelijk maakt.

Beleidsdoelen

Den Haag heeft een dynamisch en veelzijdig klassiek muziekleven nodig. De klassieke muziekketen van productie, programmering/presentatie, talentontwikkeling, educatie en maatschappelijke verbinding wordt gedragen door het Residentie Orkest, het Koninklijk Conservatorium en DMC. De gemeente ziet voor hen de taak hier gezamenlijk én met kleinere muziekinstellingen het voortouw in te (blijven) nemen. Om goed zicht te houden op de behoeftes in de stad is afstemming nodig voor een samenhangende muziekprogrammering, voor marketing en publieksonwikkeling, talentontwikkeling, cultuureducatie en maatschappelijke verbinding. Ook kleinere instellingen dienen zich hier rekenschap van te geven.

De gemeente verwacht in het beleidsplan van het Residentie Orkest een met het Koninklijk Conservatorium, het Nederlands Dans Theater en DMC gedeelde ambitie en visie voor de bespeling van het Onderwijs- en Cultuurcentrum. Verdergaande afstemming en concrete samenwerking op het gebied van de programmering, talentontwikkeling, educatie, marketing en publieksopbouw zal moeten leiden tot een inspirerend en innovatief gebouw, dat fungeert als spil in het Haagse muziek- en dansleven.

Pop, jazz en wereldmuziek

De grenzen tussen muzikale genres vervagen en er ontstaan hybride muziekstromingen. Dit geldt zeker voor pop, jazz en wereldmuziek. Makers ontwikkelen nieuwe vormen en tussenggenres. Ook de voorkeuren van het publiek zijn niet in hokjes te vangen. Dit betekent dat podia zich niet meer exclusief op één genre kunnen richten. Er klinkt pop, jazz en wereldmuziek en alles ertussenin in het Paard van Troje, het Haags Pop Centrum, Musicon, de PopHotSpot, de Glazen Zaal, het Institute of Social Studies, de Regentenkamer, Korzo,

de Dr. Anton Philipszaal, de Nieuwe Kerk, in bijna alle cultuurankers, in talloze horecagelegenheden en alternatieve locaties en op vele festivals.

Pop

Den Haag kent een rijke poptraditie. Al decennia brengt de Haagse popscene verschillende bands en artiesten voort, die zowel in binnen- als buitenland succesvol zijn. Het sterke rockimago van de stad stimuleert jonge muzikanten om gitaar- of drumlessen te volgen en met vrienden een bandje te beginnen. De jongste lichterhaalt inspiratie uit de beatsound die Den Haag ooit op de kaart zette. Den Haag is echter veel meer dan rock. Onze stad heeft een sterke reputatie in de internationale dancescene en de Haagse hiphop weet samen met andere urban muziekstromingen steeds meer podia en festivals te veroveren.

De Haagse popinfrastructuur is solide. Op het gebied van ondersteuning en het versterken van het popklimaat heeft het Haags Pop Centrum een belangrijke functie. Het Haags Pop Centrum begeleidt amateurmuzikanten en biedt faciliteiten als oefenruimtes en presentatiemogelijkheden. Daarnaast wordt de rol van Musicon op het vlak van het participatiebereik van moeilijke groepen en educatie gewaardeerd. Bazart programmeert niche stromingen op verschillende podia.

De mix van (straat)culturen en kunstvormen in het verlengde van hiphopmuziek vormt een onderdeel van de grootstedelijke cultuur waar Stichting Aight op inspeelt. Het Paard van Troje is met twee zalen hét poppodium van Den Haag. Samen met de PopHotSpot op de Grote Markt vormt het Paard het hart van de Haagse popmuziek. Den Haag kent veel verschillende popfestivals, zoals State X New Forms, Plein Open, Scholtenpop, I Love HipHop, Life I Live en Parkpop, het grootste gratis toegankelijke popfestival van Nederland. Ook op het gebied van alternatieve en experimentele popmuziek heeft Den Haag een sterke reputatie. Het live-circuit van cafés en undergroundlocaties waar deze popscene gedijt, staat echter onder druk en heeft versterking nodig. Om het Haagse uitgaansklimaat te verbeteren en de stad te laten gisten, zal ook gekeken moeten worden naar de regelgeving voor dance- en poppodia en festivals.

Jazz

De jazzmuziek in Den Haag is na het vertrek van het North Sea Jazz Festival in 2005 meer versnipperd geraakt. In het huidige meerjarenbeleidsplan zijn geen jazzinitiatieven opgenomen, omdat deze de toets niet konden doorstaan. Uiteraard betekent dat niet dat er niets gebeurt. Er zijn genoeg jonge en gevestigde jazzmusici in de stad en er zijn diverse initiatieven, zoals Prospero, Projazz en de Regentenkamer die zich met meer en minder succes hebben gewend tot de regeling Culturele Projecten. Uit het Koninklijk Conservatorium komen jonge jazzensembles voort die in de cultuurankers en in cafés en hotels vaak eigen speelplekken zoeken. Het festival Jazz in de Gracht biedt een toegankelijke programmering.

Inmiddels is onder de naam Jazz070 een samenwerkingsverband tussen zalen en producenten opgezet om de krachten te bundelen op het gebied van programmering, podiumafstemming en marketing. Daarmee trekken ze meer publiek en gaan ze versnippering tegen. De gemeente juicht dit initiatief toe.

Wereldmuziek

Het begrip wereldmuziek doet inmiddels wat ouderwets aan. De versmelting met pop, jazz, klassieke en nieuwe muziek leidt ertoe dat er van een aparte categorie eigenlijk geen sprake meer is. Gevoed door de verschillende culturele achtergronden van onze bewoners klinkt er

in Den Haag muziek uit alle windstreken. Gezien de aanwezigheid van podia en locaties is er voldoende ruimte voor alle muziekvormen in onze stad.

Beleidsdoelen

De gemeente acht het van groot belang dat er in Den Haag een breed en gevarieerd muziekaanbod is op het gebied van pop, jazz en wereldmuziek. Daarbij moeten de constant veranderende en samensmeltende vormen erkend worden. De gemeente gaat er van uit dat de podia hun verantwoordelijkheid nemen om een zo breed mogelijk muziekaanbod te programmeren, waar alle Hagenaars iets van hun smaak in kunnen terugvinden. Vanwege de nieuwe koppelingen en het brede publiek dat instellingen kunnen bereiken, ervaart de gemeente mengvormen als een kans voor podia en festivals.

Den Haag staat voor een levendige popsector. Die kan alleen goed functioneren als de samenwerking binnen de sector goed is. Oefenruimtes, podia en festivals vormen onmisbare schakels binnen de infrastructuur. Jonge Haagse popmuzikanten van alle genres, ook buiten de van oudsher sterk ontwikkelde rockstroming, moeten gelijke kansen krijgen zich te ontwikkelen. Dat kan door ze toegang te bieden tot educatieve trajecten, (band)coaching en gebruik te laten maken van adequate oefenvoorzieningen en laagdrempelige presentatiepodia. Met optredens op binnen- en buitenpodia - van de kleine speelplekken en het horecacircuit tot de (middel)grote zalen en van kleine festivals tot grootschalige publieksevenementen - kunnen (jonge) Haagse bands en artiesten zich presenteren aan de vele popliefhebbers en podiumervaring opdoen. Van podia en festivals wordt een (inter)nationale oriëntatie verwacht en een bijdrage aan het uitdragen van de popmuziek en – bands van Haagse bodem. Tegelijk streeft de gemeente naar ruimte voor (nieuwe) kwetsbare programmering.

De gemeente verwacht dat de jazzinitiatieven zich gezamenlijk richten op een brede en gevarieerde programmering.

Theater

Den Haag heeft als toneelstad een lange traditie en wil deze kracht conform het Coalitieakkoord bestendigen. De stad heeft hiervoor een goede voedingsbodem met gezelschappen, podia en een geïnteresseerd publiek.

De theaterproductie voor de grote en middelgrote zaal is in Den Haag geconcentreerd rond het Nationale Toneel en Toneelgroep De Appel. Beide organisaties zijn stadsgezelschappen, maar hebben een geheel verschillend profiel. Het Nationale Toneel vervult de functie van stadsgezelschap vanuit de Basisinfrastructuur (BIS) van het rijksbeleid. Het is het grootste reisgezelschap in het landelijke toneelbestel. Als enige gezelschap in Nederland heeft het Nationale Toneel door de fusie met Stella Den Haag een jeugdtheatergezelschap dat opereert onder de naam NTjong. Dit maakt ook deel uit van de landelijke BIS.

Toneelgroep De Appel neemt met zijn Haagse profiel een meer eigenstandige positie in, opereert bijna geheel vanuit het eigen Appeltheater en heeft de afgelopen jaren met name met de marathonvoorstellingen ook veel publiek uit het hele land weten te trekken. Met de onlangs aangetreden nieuwe artistiek leider gaat De Appel een nieuwe periode in.

Firma Mes is een klein gezelschap dat facilitair wordt ondersteund door het Nationale Toneel.

Programmering

Zoals onder Podia beschreven, zijn de Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui de belangrijkste toneelpodia. Het Nationale Toneel bespeelt beide theaters. Het Theater aan het Spui is één van de belangrijkste speelplekken in het land voor gerenommeerd én experimenteel kwaliteitsaanbod voor de vlakke vloer. Beide theaters zijn aantrekkelijke locaties voor festivals. Op dit moment wordt een fusie tussen het Nationale Toneel, Theater aan het Spui en de Koninklijke Schouwburg onderzocht door de instellingen. Deze fusie is mede gericht op een versterking van het profiel van de Koninklijke Schouwburg, een meer afgestemde stadsbrede theaterprogrammering en - in de lijn van de Toneelalliantie - gezamenlijke inspanning op de gebieden talentontwikkeling, cultuureducatie en maatschappelijke verbindingen. Er is de afgelopen jaren al veel bereikt waarop verder gebouwd kan worden.

Jeugdtheater

Artistiek gaat het goed met het Nederlandse jeugdtheater en zeker ook met NTjong: de waardering door publiek en recensenten is groot. Als nieuw jeugdtheatergezelschap bouwt NTjong in Den Haag nog aan zijn publiek. Er is veel concurrentie, zowel om vrije voorstellingen te kunnen spelen als wat betreft de afzet aan scholen. Cultuureducatie is uiteraard een belangrijke pijler onder het bestaan van jeugdgezelschappen. Via scholen worden kinderen en jongeren uit alle lagen van de bevolking bereikt. Ook Jeugdtheaterschool Rabarber maakt sinds 2013 schoolvoorstellingen met jonge acteurs. Festival De Betovering biedt jaarlijks in de herfstvakantie veel jeugdtheatervoorstellingen.

Cabaret en kleinkunst

Den Haag heeft met de Theaters Diligentia en PePijn een lange traditie voor cabaret en kleinkunst en inmiddels ook voor stand-up comedy. PePijn is van oudsher het kleine podium waar aankomend talent podiumervaring kan opdoen. Ook naar de cultuurankers vindt dit genre zijn weg. Grote voorstellingen zijn verder te vinden in de Koninklijke Schouwburg en het AFAS Circustheater.

Beleidsdoelen

De gemeente wil de toneeltraditie in Den Haag bestendigen en streeft naar een theaterinfrastructuur die duurzaam ruimte geeft aan excellente productie en programmering in de grote en kleinere zalen, aan jeugdtheater, talentontwikkeling, educatie en maatschappelijke verbindingen. De gemeente verwacht dat de grotere instellingen, vooral het Nationale Toneel, Koninklijke Schouwburg en Theater aan het Spui, gezamenlijk hun verantwoordelijkheid nemen om de keten in stand te houden, zich nadrukkelijker te positioneren en voor dynamiek te zorgen met ruimte voor kleinere instellingen en initiatieven. Samenwerking blijft een vereiste. Om de theaterprogrammering van repertoire tot experimenteel in de stad zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Om publiek op te bouwen, vooral jongeren en mensen met niet-westerse achtergrond. En om de mogelijkheden voor talentontwikkeling en cultuureducatie optimaal te gebruiken.

Dans

Den Haag heeft een sterk profiel en internationaal aanzien op het gebied van moderne dans. De wegvallende rijkssubsidies voor het productiehuis Korzo en het Holland Dance Festival vanaf 2013 zijn deels door Den Haag opgevangen om onze dansinfrastructuur overeind te houden. Den Haag beschikt over een complete productieketen van choreografen, dansers, (gast)programmering en festivals op grote en kleine podia, experiment en excellentie, talentontwikkeling en educatie. Producerende instellingen met meerjarige subsidie zijn het Nederlands Dans Theater, Korzo (inclusief CaDance Festival), Holland Dance, De Dutch Don't Dance Division en Lonneke Van Leth. In het Lucent Danstheater¹⁴ en in Theater aan het Spui staat (inter)nationale op het programma.

Het Nederlands Dans Theater heeft een tableau dansers van excellente kwaliteit en speelt veel voorstellingen in het buitenland. De samenwerking met de dansopleiding aan het Koninklijk Conservatorium is geïntensiveerd. Korzo opereert in een internationaal netwerk en ontwikkelt dansvoorstellingen die ook in binnen- en buitenland op tournee gaan. En tot slot is er het Holland Dance Festival, dat internationaal programmeert. Door de wegvallende rijkssubsidie is het festival kleiner geworden.

Haagse dans is vooral moderne dans. Het aanbod klassiek ballet in de programmering van DMC beperkt.

Den Haag presenteert zich actief als moderne dansstad. De sector heeft met *Den Haag Danst!* een online platform met informatie over dansvoorstellingen, dansgezelschappen, festivals, theaters, workshops en balletscholen.

De publieksaantallen voor dansvoorstellingen zijn in verhouding tot andere disciplines bescheiden. Tegelijk lijkt dans populair om zelf te beoefenen, in het bijzonder bij jongeren en amateurs. Jongeren zoeken nieuwe vormen met urban dance en het Crosstown programma van Korzo trekt steeds nieuwe deelnemers aan om hun creatieve dansambities onder professionele begeleiding te ontdekken. Het aantal dansscholen is groot. Verder biedt dans goede mogelijkheden om te verbinden, zoals het India Dans Festival in Korzo doet met de Haagse Hindostaanse gemeenschap en Holland Dance met de cursussen voor ouderen en voor mensen met en zonder fysieke beperking. De gemeente verwacht van de danssector in lijn met *Den Haag Danst!* gezamenlijke inspanningen wat betreft publieksopbouw.

Beleidsdoelen

De gemeente wil een dansinfrastructuur in stand houden die ruimte geeft aan (internationale) excellentie, een goede dansprogrammering op de grote en kleinere podia, experiment en (top)talentontwikkeling, aan educatie en aan maatschappelijke verbindingen. De gemeente verwacht van alle gesubsidieerde instellingen in het dansveld dat zij in de lijn van het 'Huis voor de Dans' - opgezet voor de huidige beleidsperiode - op een constructieve manier blijven samenwerken op het gebied van presenteren, programmeren, produceren, talentontwikkeling, onderzoek, educatie, participatie, amateurkunst en marketing. Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de dansinfrastructuur acht de gemeente essentieel om het hoge artistieke niveau op dansgebied te kunnen waarborgen. De verbinding met

---

¹⁴ Het Lucent Danstheater is vanaf seizoen 2015-2016 niet meer beschikbaar door de realisatie van het Spuikwartier. Tot medio 2019 zullen zo veel mogelijk voorstellingen van het Nederlands Dans Theater en de gastprogrammering van DMC worden verplaatst naar het Zuiderstrandtheater op Scheveningen.

dansvakopleidingen is daarbij noodzakelijk. Korzo zal als ontwikkel- en presentatieplek cruciaal blijven voor talentontwikkeling, ook voor het Nederlands Dans Theater. De gemeente zal de productiefunctie van Korzo bij het rijk en het Fonds Podiumkunsten bepleiten. Van het Nederlands Dans Theater verwacht de gemeente een visie waarbij de lokale binding én het international speelveld tot uitdrukking komen. Dit als opmaat naar de toekomstige huisvesting in het Spuikwartier.

De gemeente verwacht in het beleidsplan van Nederlands Dans Theater een met het Residentie Orkest, DMC en het Koninklijk Conservatorium gedeelde ambitie en visie voor de bespeling van het Onderwijs- en Cultuurcentrum aan het Spuiplein. Verdergaande afstemming en concrete samenwerking op het gebied van de programmering, talentontwikkeling, educatie, marketing en publieksopbouw zullen moeten leiden tot een inspirerend en innovatief gebouw, dat als hart zal fungeren van het hele muziek- en dansleven in onze stad.

Film

In onze maatschappij neemt beeld een steeds belangrijker positie in. Ook in de manier waarop wij informatie opnemen, speelt film een prominente rol. De discipline film is goed zichtbaar in Den Haag. Er is een breed scala van actuele films: Pathé Spuimarkt en Pathé Scheveningen vertonen het commerciële aanbod, Pathé Buitenhof richt zich ook op de art-house films en het Filmhuis Den Haag presenteert het artistieke niet-commerciële aanbod en programmeert in filmzaal Dakota in Escamp. Het Filmhuis heeft ook een functie op het gebied van erfgoed en archivering. Naast de reguliere programmering kent Den Haag twee filmfestivals met een specifieke programmering: het festival Movies that Matter en het Indian Filmfestival The Hague.

Film is in zijn verschijning en thematiek zeer divers en is niet per definitie aan de Nederlandse taal gebonden. Mede daardoor kan film een groot en gevarieerd publiek bereiken. Film is een belangrijk middel voor educatie en kan ook ingezet worden om de mediavaardigheden te vergroten en mensen bewust te maken van de toenemende invloed van de beeldcultuur. Het Filmhuis speelt hier met de nieuwe educatieruimte op in. Den Haag telt een klein aantal filmproductiebedrijven en stelt zich als stad open voor filmproducties. Doel is hierbij Den Haag zichtbaar te maken in films en op televisie en Den Haag te positioneren als aantrekkelijke woon- en leefstad. Het is van belang dat ook het makersklimaat voor mensen uit de Haagse filmwereld verbetert en Haagse filmproducties meer voor het voetlicht komen.

Beleidsdoelen

De gemeente hecht er belang aan dat Hagenaars gebruik kunnen maken van een breed filmaanbod. De markt moet hierbij zoveel mogelijk zijn werk doen. De gemeente wil echter garanderen dat ook het actuele kwalitatieve, niet-commerciële filmaanbod in Den Haag te zien is en dat er aandacht wordt besteed aan het cinematografische erfgoed. Ook de filmproductie van Haagse filmmakers kan bevorderd worden. Juist omdat film zo divers is, veel verschillende thema's belicht en inzicht kan bieden in de beeldcultuur, kan de filmsector een belangrijke rol spelen in de cultuureducatie. Al dan niet in samenwerking met instellingen uit andere disciplines. Film is een goed medium om in te spelen op wereldwijde vraagstukken en daarmee ook op het profiel van Den Haag als stad van Vrede en Recht.

Letteren

Interesse in literatuur begint bij geletterdheid en leesplezier. Lezen is een individuele bezigheid. Het bevordert het kritisch denken en reflectie. Het lezen van literatuur stimuleert daarnaast de verbeeldingskracht en het inlevingsvermogen. Laaggeletterdheid en ontlezing baren ons grote zorgen, omdat taal en lezen noodzakelijk zijn om in onze samenleving te functioneren. Letterenbeleid is daarmee verbonden met taalontwikkeling, educatie en leesbevordering.

Het aantal boekenclubs groeit en er zijn dichtersgildes. Bibliotheken, festivals, tijdschriften en prijsuitreikingen zorgen voor contact tussen lezers en auteurs. Leeservaringen delen kan ook via sociale media door een virtuele leesclub in vriendengroepen en *communities*.

Den Haag heeft een veelzijdige infrastructuur op het gebied van de letteren. Met Crossing Border en Writers Unlimited (voorheen Winternachten) zijn er sinds decennia twee literaire festivals met een (inter)nationale signatuur. Crossing Border combineert literatuur met muziek. Writers Unlimited brengt schrijvers en journalisten, denkers en dichters samen en sluit aan bij het profiel van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. De Centrale Bibliotheek en de filialen van de Dienst Openbare Bibliotheek (DOB) vormen een fijnmazig netwerk dat literatuur toegankelijk maakt voor een breed publiek van zo'n honderdduizend leden. De DOB zet daarnaast in op leesbevordering bij kinderen en taalontwikkeling. Huis van Gedichten richt zich met educatieve poëzieprojecten op het onderwijs. Boekids is een literair festival voor de jeugd. Op projectmatige basis biedt Poëzie op Pootjes met het verzamelen van gedichten een laagdrempelig podium voor Hagenaars. De Jan Campert-Stichting draagt bij aan het literaire aanzien van Den Haag via de toekenning van de gemeentelijke literatuurprijzen. De uitreiking van de ECI literatuurprijs (voorheen AKO literatuurprijs) vindt de laatste jaren plaats in Den Haag. Ten slotte zijn enkele rijksinstellingen in Den Haag gevestigd. Het Letterkundig Museum en het Kinderboekenmuseum presenteren de literaire nalatenschap aan volwassenen en kinderen. Museum Meermanno belicht de geschiedenis van het boek. De Koninklijke Bibliotheek is als nationale bibliotheek ook de bewaarplaats van alle literaire werken die binnen het Nederlandse taalgebied zijn verschenen.

Hoewel voldoende instellingen in Den Haag actief zijn op het gebied van de letteren blijft de profilering als literaire stad achter en ontbreekt vooralsnog samenhang. Er is wel een poging gedaan de samenwerking en samenhang te versterken met de oprichting van het Haags Letterenoverleg in 2013. De literaire organisaties willen hiermee programmering, evenementen en educatieve programma's op elkaar afstemmen. Ook bestaat de ambitie een Huis voor de Literatuur te realiseren. Samenwerking met de Centrale Bibliotheek lijkt het meest logisch. Die is behalve uitleen van boeken steeds meer een plek voor educatie, debat, studie, informatie en podium voor literaire avonden. Daarnaast bieden boekhandels ook regelmatig een podium voor ontmoetingen met schrijvers.

Voor de komende periode zal de letterensector oog moeten hebben voor de ontwikkelingen in de samenleving. Inspelen op andere leesvoorkeuren bij jongeren en bevolkingsgroepen

met een niet-westerse achtergrond en blijvende aandacht voor educatie en maatschappelijke verbindingen zijn daarbij belangrijk.

Beleidsdoelen

De gemeente staat positief tegenover meer concrete samenwerking in de letterensector. In een tijd van ontleding en een achterblijvende literatuurconsumptie zou de samenwerking zich moeten richten op meer aandacht voor literatuur en meer leesplezier. Opdat jonge Hagenaars vertrouwd raken met literatuur en letterkunde, is aandacht hiervoor binnen het primair en voortgezet onderwijs belangrijk. Ook kan deze groep door festivals worden geïnteresseerd. Op het gebied van de gemeentelijke literaire prijzen acht de gemeente een herziening noodzakelijk (zie ook Hoofdstuk 2). De prijsuitreiking tijdens een festival en het betrekken van publiek (via scholen, leesclubs) biedt mogelijkheden om de betekenis van de prijs te laten toenemen en aandacht voor literatuur te vergroten.

Literaire instellingen die in aanmerking willen komen voor subsidie dienen aan te geven hoe zij zichzelf positioneren binnen de Haagse literaire sector en hoe onderlinge samenwerking tot stand komt. De literaire sector dient gezamenlijk inspanning te leveren om het aanbod en literaire imago van Den Haag beter over het voetlicht te brengen.

Musea en erfgoed

Cultuurhistorische musea zijn onmisbare bewaarplaatsen voor ons culturele erfgoed. Ze geven betekenis aan wat door mensen werd gemaakt, gebruikt en verzameld. Ze maken de geschiedenis invoelbaar, versterken ons historisch besef en de verbondenheid van burgers met elkaar en met de stad. Behalve een esthetische ervaring bieden kunstmusea hun publiek ook informatie en inspiratie. Musea voor moderne kunst hebben daarnaast een functie als laboratorium en podium voor kunstenaars.

Den Haag heeft een keur aan musea. Het Loosduins Museum belicht de geschiedenis van het vroegere tuindersdorp Loosduinen, Muzee Scheveningen toont de geschiedenis van het vissersdorp Scheveningen en heeft een zeebiologische collectie. De geschiedenis van het strafrecht komt aan bod in de Gevangenpoort en de geschiedenis van de hele stad staat centraal in het Haags Historisch Museum. Het Museum voor Communicatie en het Museum, museum voor cultuur en wetenschap, hebben een sterke educatieve missie. Er zijn gespecialiseerde musea zoals het automuseum Louwman, het aan de internationale moderne beeldhouwkunst gewijde Beelden aan Zee, het Letterkundig Museum met zijn Kinderboeken-museum, het boekenmuseum Museum Meermanno, het Fotomuseum en Escher in het Paleis.

Op het gebied van oude kunst omvat het Haagse aanbod museum Bredius en de Galerij Prins Willem V, de Mesdag Collectie, Panorama Mesdag en het Mauritshuis. Het GEM vertegenwoordigt de collectie hedendaagse beeldende kunst van het Gemeentemuseum en volgt en presenteert ontwikkelingen in alle disciplines van de actuele beeldende kunst op nationaal en internationaal niveau. Hier vindt ook de uitreiking en expositie plaats van de tweejaarlijkse Vincent Award, die wordt toegekend door een internationale jury.

Samenwerkingsverbanden

De infrastructuur op het gebied van musea en erfgoed wordt versterkt door de aanwezigheid van belangrijke nationale erfgoedinstellingen: het Nationaal Archief, de Koninklijke Bibliotheek en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Deze hebben verbindingen met de professionele cultuurinstellingen in de stad en bieden ondersteuning aan individuele onderzoekers en bezoekers.

Tussen de musea ontstaan steeds meer inhoudelijke samenwerkingsprojecten, die ook gezamenlijk worden gepromoot, zoals het Mesdagjaar 2015. Structurele samenwerking bestaat tussen de Galerij Willem V van het Mauritshuis en de Gevangenpoort, beheerd door het Haags Historisch Museum. De verbinding tussen dit museum en kleinere Museum Bredius bracht meer armslag voor activiteiten in Bredius. Op erfgoedgebied is er een structureel overleg tussen het Haags Historisch Museum, het Haags Gemeentearchief en de gemeentelijke diensten Monumentenzorg en Archeologie, waarbij ook het Museon is aangesloten. Behalve in gezamenlijke projecten (tentoonstellingen, publicaties en wandelroutes) resulteerde dit in digitale samenwerking. Het Museon is zich aan het omvormen tot een sociaal-geografisch museum dat familiepubliek en scholen kennis laat maken met mondiale thema's en internationale betrokkenheid wil bevorderen. Daarmee sluit het museum aan bij de profilering van Den Haag als stad van Vrede aan Recht die werkt aan een betere wereld. Op het gebied van cultuur en educatie rond het thema Vrede, Recht en Internationale samenwerking bestaat een samenwerkingsverband van Museon, Haags Historisch Museum Gevangenpoort, Humanity House, Stichting Oranje Hotel en Prodemos. Onder leiding van het Haags Historisch Museum delen Haagse erfgoedinstellingen en migrantenorganisaties kennis. Ook organiseert het netwerk activiteiten om Haags migrantenerfgoed zichtbaar te maken voor alle Hagenaars, onder andere op laagdrempelige locaties als het Atrium van het stadhuis.

In lijn met het huidige meerjarenbeleidsplan wordt het Nederlands Muziek Instituut (NMI) geïntegreerd in het HGA, waarbij het de ambitie is om de muziekcollecties zo veel mogelijk (inter)nationaal onder de aandacht te blijven brengen van een breed publiek. Het budget van het NMI wordt met ingang van 1 januari 2016 aan het Haags Gemeentearchief ter beschikking gesteld ten behoeve van de NMI-collecties.

Publieksbereik

De Haagse musea en erfgoedinstellingen besteden veel aandacht aan het bereiken van publiek. In de bibliotheken Ypenburg en Haagse Hout zijn Historisch Informatiepunten ingericht (HIP). Het is de bedoeling dat de komende jaren alle wijkbibliotheken een HIP krijgen. Naast samenhangende cultuurhistorisch informatie over de stad en de wijk krijgen bezoekers hier ook activiteiten en lesprogramma's aangeboden. Musea presenteren zich op onverwachte en laagdrempelige plekken, het Gemeentemuseum trekt met de *ZomereXpo* potentieel nieuwe bezoekers, het Haags Historisch Museum betreft het publiek bij het opbouwen van een hedendaagse collectie en Muzee Scheveningen combineert de museale activiteiten met de functie van cultuuranker.

Naast fysieke toegankelijkheid kan digitalisering bijdragen aan publieksbereik. Grote delen van de collecties van de gemeentelijk gesubsidieerde musea zijn ontsloten via de eigen website, door opname in *digitalecollectienederland.nl* of in thematische kenniswebsites.

Beleidsdoelen

De gemeente wil een gevarieerd museaal aanbod in stand houden, zowel op lokaal als op landelijk en internationaal niveau. De musea die de gemeentelijke collecties beheren en presenteren, hebben elk een eigen profiel en vormen samen een aantrekkelijk en breed

aanbod. De gemeente hecht aan de positie van het Gemeentemuseum Den Haag als (inter)nationaal toonaangevend museum met exposities op hoog niveau.

Het beheer van de gemeentelijke collecties dient op professionele wijze te worden uitgevoerd. Daartoe dienen musea met een gemeentelijke collectie een actueel plan op te stellen waarin het museale beleid voor de periode 2017-2020 wordt beschreven op het gebied van behoud en beheer, verwerving en afstoting en gebruik van collecties. Periodieke metingen van het collectiebeheer worden voortgezet. Ook verwacht de gemeente dat informatie over de verzamelingen beschikbaar is en dat er oog is voor digitalisering.

De gemeente verwacht dat de gesubsidieerde professionele musea en (gemeentelijke) erfgoedinstellingen een vraagbaakfunctie vervullen op het gebied van behoud, beheer en ontsluiting voor anderen die belangrijk (Haags) erfgoed onder hun hoede hebben, inclusief migrantenerfgoed (zie Hoofdstuk 2, Cultuur voor iedereen). Daarnaast hecht de gemeente eraan dat de musea blijven werken aan verbreding van hun publiek en op dit terrein samenwerkingsverbanden aangaan.

Beeldende kunst

Het rijke beeldende kunstklimaat in Den Haag wordt mede gedragen door enkele grotere, ook internationaal georiënteerde, instellingen. Deze zijn genoemd onder Musea. Presentatie-instelling Stroom richt zich vanuit beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en vormgeving op de stedelijke omgeving en heeft een internationale oriëntatie. Stroom zet haar kennis en netwerk ook in ter versterking van het Haagse kunstklimaat.

In 2015 en 2016 ontvangen Stroom, Nest, West en Project Space 1646 programmasubsidie van het Mondriaan Fonds. Van de acht edities van de Volkskrant Beeldende Kunstprijs voor talentvolle beeldende kunstenaars tot 35 jaar werd de prijs vier keer gewonnen door een in Den Haag wonende en werkende kunstenaar. Ook een indicatie voor het bloeiende beeldende kunstklimaat is het grote aantal kunstenaarsinitiatieven in de stad. Broedplaatsen zoals Maakhaven, de Besturing, Billytown en het in 2014 gestarte EAP Lab hebben een belangrijke rol voor jong creatief talent.

De beeldende kunstsector omvat voorts GEMAK, dat met tentoonstellingen, discussies, lezingen en interviews reflecteert op actuele thema's in kunst, politiek en samenleving. De interdisciplinair werkende West richt zich op actuele beeldende kunst in een sociaal-maatschappelijke context. Today's Art presenteert zich in de openbare ruimte met een jaarlijks festivalprogramma dat podiumkunsten, beeldende kunst en architectuur combineert. De Grafische Werkplaats is een productiewerkplaats voor beeldend kunstenaars, grafici, fotografen en vormgevers, met een expositie- en educatieprogramma. Heden biedt de mogelijkheid kunst te lenen en te kopen en organiseert daarnaast exposities en evenementen, educatiewerkshops, lezingen en cursussen om de hedendaagse kunst toegankelijk te maken.

De Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten (KABK) heeft van het Ministerie van OCW voor de bacheloropleidingen de accreditaties 'excellent' en 'goed' gekregen. De aantrekkingskracht van de opleiding blijkt uit het feit dat 50% van de propedeusestudenten niet-Nederlands is. Stroom heeft met de Invest subsidie een begeleidingsprogramma ontwikkeld om academieverlaters aan de stad te binden. In GEM wordt elke twee jaar een

expositie getoond van werk van recent aan de KABK afgestudeerde kunstenaars. Liefhertje en de Grote Witte Reus, een tentoonstellingsruimte met speciale aandacht voor fotografie, heeft eveneens talentontwikkeling als speerpunt in het beleid. Zie ook hoofdstuk 3 over Makersklimaat.

Kunst in de openbare ruimte

De jaarlijkse expositie van (contemporaine) beeldhouwkunst op het Lange Voorhout beoogt bezoekers op een laagdrempelige manier in aanraking te brengen met kunst. De buiten-expositie wordt sinds een aantal jaren gecompleteerd met een parallelle tentoonstelling in museum Beelden aan Zee.

Verder is beeldhouwkunst in de openbare ruimte goed vertegenwoordigd door de ongeveer 400 gemeentelijke kunstwerken, gedenktekens en monumenten. Misschien wel het bekendste onderdeel hiervan is het zogenaamde Sokkelplan van veertig beelden in en rond de Grote Marktstraat. Onder leiding van Stroom, dat het beleid ten aanzien van kunst in de openbare ruimte uitvoert, is een openluchtgalerij ontstaan van werken van toonaangevende Nederlandse beeldhouwers. In het stadsdeel Leidschenveen-Ypenburg wordt naar een ontwerp van de Chinees-Franse kunstenaar Huang Yong Ping een kunstwerk van internationale signatuur toegevoegd aan de collectie.

De beeldende kunstsector treedt onder meer naar buiten bij Hoogtij, waarbij vier maal per jaar galleries, kunstenaarsinitiatieven en culturele instellingen gratis toegankelijk zijn voor individueel bezoek dan wel met gratis rondleidingen.

Beleidsdoelen

De gemeente wil een gevarieerd en hoogwaardig beeldende kunstaanbod in de stad waarin alle disciplines en invalshoeken zijn vertegenwoordigd. Zo kan kunst een breed publiek aanspreken. Gezien het internationale karakter van de stad hecht de gemeente aan aansluiting met (inter)nationale ontwikkelingen en aan ruimte voor innovatie, experiment en verjonging.

Cultuuronderwijs

Sinds 2013 hebben grote veranderingen op het gebied van het Haagse cultuuronderwijs hun beslag gekregen. Waar in het oude stelsel het accent lag op de subsidiëring van aanbod, is nu de vraag van het onderwijs leidend geworden. Cultuuronderwijs dient weer terug te komen in het hart van de school. Het aanbod dient aan te sluiten op de behoefte van het onderwijs.

Bovenstaande beleidsinzet resulteerde in grote organisatorische veranderingen. Vroeger was het Koorenhuis een grote aanbieder van cultuuronderwijs en tegelijkertijd adviseur van de Haagse scholen. Nu heeft CultuurSchakel een centrale rol voor advisering en bemiddeling op dit terrein. Scholen worden bij het formuleren van de vraag naar cultuureducatie ondersteund door de cultuurcoaches in dienst van CultuurSchakel. CultuurSchakel is de nieuwe ondersteunings- en bemiddelingsorganisatie voor cultuureducatie en amateurkunst. Alle culturele instellingen hebben op dit moment in principe de verplichting om aanbod te leveren en minimaal 5% van de gemeentelijke subsidie te besteden aan cultuureducatie.

CultuurSchakel coördineert ook de uitvoering van Cultuureducatie op zijn Haags. Dit vanuit de rijksregeling Cultuureducatie met Kwaliteit gefinancierde project richt zich op de ontwikkeling van doorlopende leerlijnen door de Haagse scholen en cultuurinstellingen. Het idee is dat met deze leerlijnen samenhangende en logisch opgebouwde onderwijsprogramma's ontstaan, die een inbedding krijgen in de curricula van de scholen. Het cultuuronderwijsaanbod van de culturele instellingen dient te passen binnen of aan te sluiten op deze leerlijnen.

Hiernaast kregen enkele instellingen een speciale rol op het gebied van cultuuronderwijs. Het Koorenhuis ontwikkelt al dan niet samen partners onderwijsprogramma's voor bijna alle kunstdisciplines. Bij de uitvoering worden vooral kunstvakdocenten uit het eigen netwerk ingezet. Het Haags Kinderatelier biedt workshops en excursies aan op het gebied van beeldende kunsten, architectuur, mode en design. Het Huis van Gedichten richt zich op onderwijsprojecten die door middel van poëzie de taalgevoeligheid, het (zelf)bewustzijn en zelfvertrouwen van kinderen en jongeren stimuleren en vergroten. Theaterschool Rabarber ten slotte richt zich weliswaar vooral op het geven van lessen en workshops voor kinderen en jongeren in de vrije tijd, maar heeft daarnaast ook een aanbod voor scholen in het primair en voortgezet onderwijs.

Begin 2015 is in opdracht van het college een onderzoek uitgevoerd naar de werking van het nieuwe stelsel (zie BOW/2015.180.). Uit het onderzoek blijkt dat na de zeer ingrijpende veranderingen in een kort tijdsbestek het stelsel tijd nodig heeft om goed te functioneren. De onderzoekers constateerden verder dat er in het onderwijsveld nog verwarring bestaat over de taakverdeling tussen CultuurSchakel en Koorenhuis. Ook kwam naar voren dat scholen moeite hebben om de vraag naar cultuureducatie goed te formuleren. In de commissiebrief over dit onderzoek wordt op deze punten nader ingegaan.

Beleidsdoelen

De gemeente wil het nieuwe stelsel de tijd geven om zich verder te ontwikkelen. Dit betekent dat er voor cultuuronderwijs ruimte is voor een advies- en bemiddelingsorganisatie die zowel scholen als aanbieders van cultuureducatie ondersteunt. Via een geregeld overleg met deze organisatie - en waar relevant met scholen en aanbieders - zal de gemeente duidelijkheid verschaffen over de na te streven doelen en de middelen die hiervoor kunnen worden ingezet. Waar tot nu toe de nadruk lag op cultuuronderwijs in het primair onderwijs, zal de komende ruimte ook gewerkt kunnen worden aan het cultuuronderwijs in het voortgezet onderwijs.

Om de vraagsturing vanuit het onderwijs te stimuleren, wil de gemeente blijven inzetten op deskundigheidsbevordering van schooldirecteuren, interne cultuurcoördinatoren (icc'ers) en groepsleerkrachten. Om scholen in staat te stellen het aanbod ook in doorlopende leerlijnen inclusief bezoek aan cultuurinstellingen af te nemen, oriënteert de gemeente zich op de mogelijkheden om scholen financieel te belonen wanneer zij dit in hun onderwijsplannen en in de praktijk goed toepassen. Hiervoor is binnen het financiële kader van dit Beleidskader een budget beschikbaar van € 450.000.

De gemeente wil een goed aanbod aan cultuuronderwijs bevorderen. Dit moet aansluiten bij het curriculum van scholen, een logische opbouw hebben en kennismaking met culturele instellingen als theaters en musea moet er deel van uitmaken. De ontwikkeling van

doorgaande leerlijnen zal de komende jaren daarom worden voortgezet. Indien de landelijke Regeling Cultuureducatie met Kwaliteit na 2017 blijft bestaan, kan een tweede fase van Cultuureducatie op zijn Haags van start gaan. Hierbinnen zou meer aandacht kunnen komen voor de ontwikkeling van discipline-overstijgende thematische leerlijnen en de aansluiting tussen cultuuronderwijs in primair en voortgezet onderwijs. De ontwikkeling van een toegankelijke website met het cultuuronderwijsaanbod heeft prioriteit teneinde scholen in staat te stellen beredeneerde keuzes te maken bij de vormgeving van hun cultuuronderwijs.

Handhaving van de norm dat instellingen 5% van hun subsidiebudget moeten besteden aan cultuureducatie ligt niet in de rede. In plaats daarvan ziet de gemeente het als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de cultuurinstellingen – in een bepaalde kunstdiscipline of in ander verband – zorg te dragen voor een samenhangend cultuuronderwijsaanbod dat aansluit bij de vraag van de scholen. De vraag van scholen wordt gestimuleerd door deskundigheidsbevordering op het gebied van cultuureducatie. Daarnaast willen we onderzoeken in hoeverre het mogelijk is scholen meer financiële armslag te bieden bij het inkopen van cultuureducatie.

De gemeente wil komen tot een verdere kwaliteitsverbetering van het aanbod door in te zetten op deskundigheidsbevordering bij aanbieders van cultuureducatie. Zij zouden minder vanuit hun eigen producten moeten redeneren, maar de vraag van scholen moeten vertalen in gericht aanbod.

Wij geven aanbieders van cultuureducatie ter overweging in hun bedrijfsvoering een onderscheid te maken tussen de financiering van ontwikkelkosten en overhead enerzijds en die van uitvoeringskosten anderzijds. Ontwikkelkosten zouden vanuit subsidies in het kader van het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur kunnen worden gefinancierd, uitvoeringskosten door de scholen.

Actieve cultuurparticipatie

Veel Hagenaars doen in hun vrije tijd aan kunstbeoefening, al dan niet in georganiseerd verband of door het volgen van cursussen. Deze vormen van kunstbeoefening in de vrije tijd worden aangeduid met actieve cultuurparticipatie. Op dit gebied heeft CultuurSchakel – in het bijzonder het onderdeel Serviceorganisatie Cultuurparticipatie – een ondersteunende functie. CultuurSchakel adviseert amateurkunstbeoefenaars bij het vinden van geschikte oefenruimtes en podia, kwaliteitsverbetering, organisatieopbouw en promotie van activiteiten. Het Haags Popcentrum biedt deze steun voor popmuzikanten (zie ook de paragraaf over Pop in dit hoofdstuk). Daarnaast verstrekt CultuurSchakel subsidies aan amateurkunstenaars voor het in stand houden van verenigingen, het mogelijk maken van uitvoeringen en speciale projecten.

De veranderingen in de amateurkunstensector nopen verenigingen tot een bezinning op de toekomst. Teruglopende inkomsten uit kaartverkoop spelen een rol, maar ook de vraag of de contributie van een vereniging nog toereikend is om de activiteiten te bekostigen. CultuurSchakel werkt op dit moment aan een herziening van de Regeling Subsidies

Amateurkunstenaars. Daarbij komen deze vragen aan de orde evenals de wijze waarop de inzet van verenigingen om eigen inkomsten te verhogen beloond kan worden.

Niet-westerse amateurkunsten lijken nu onderbelicht te worden en onvoldoende ondersteund. De werkwijze van deze groepen lijkt ook anders dan die van bij CultuurSchakel bekende gezelschappen. CultuurSchakel dient zich te oriënteren op de vraag hoe de ondersteuning van de niet-westerse amateurkunsten optimaal gestalte kan krijgen.

Voor cursussen kunstzinnige vorming in de vrije tijd voor volwassenen wordt sinds 2013 in principe geen financiële steun meer gegeven. Ook het gesubsidieerde cursusaanbod voor kinderen is grotendeels afgebouwd. Dit is ingegeven door de korting op de subsidie voor het Koorenhuis. Een uitzondering is Jeugdtheaterschool Rabarber dat een breed spectrum aan theaterlessen en leerlijnen aanbiedt voor kinderen en jongeren. Waar de subsidiëring van het aanbod grotendeels is afgebouwd, biedt de gemeente wel ondersteuning aan Hagensers die gebruik maken van een Ooievaarspas. Hiermee blijft de toegankelijkheid van het cursusaanbod ook voor minder draagkrachtigen gewaarborgd.

De afbouw van subsidies voor het vrijetijdsaanbod versterkte een trend dat steeds meer kunstvakdocenten – al dan niet verenigd in collectieven – cursussen aanbieden als zzp'er. Waar vroeger het Koorenhuis een dominante aanbieder was, bestaat nu een veelheid van kleinere en soms gespecialiseerde aanbieders. De Muziekacademie Den Haag, het Haags Theaterhuis, IandArt, muziekschool Ypenburg en Jazzschool Den Haag zijn hiervan slechts enkele voorbeelden. Voor Hagensers op zoek naar een cursus kunstzinnige vorming is het moeilijk om een goed overzicht te krijgen van het versnipperde aanbod. De website van CultuurSchakel biedt dit overzicht nog in onvoldoende mate.

De cultuurankers (zie ook de paragraaf over Podia in dit hoofdstuk) hebben als taak de cultuurparticipatie in hun stadsdeel te bevorderen. Ze brengen cultuur dicht bij de mensen en dragen zorg voor een relatief laagdrempelig aanbod. Om participatie te vergroten, werken cultuurankers samen met andere culturele instellingen, scholen, welzijnsorganisatie en het stadsdeelkantoor. De netwerken rond cultuurankers zijn ook waardevol voor andere culturele instellingen in de stad, die via deze netwerken nieuwe publieksgroepen weten te bereiken.

De cultuurankers bieden ook ruimte aan presentaties van amateurkunstenaars en kunnen hen faciliteren en ondersteunen bij het opzetten van een voorstelling. Soms werken amateurkunstenaars hierbij samen met professionals. Doordat de cultuurankers verschillend van aard zijn – podium, museum, onderdeel van een school of bibliotheek – lopen de geboden mogelijkheden uiteen. Amateurkunstenaars kunnen zelf onderzoeken op welke plek zij zich het meest thuis voelen of die het best past bij hun activiteit. Andere presentatieplekken voor amateurkunstenaars zijn Theater Merlijn van Jeugdtheaterschool Rabarber voor vooral dans en toneel, het Haags Popcentrum en Musicon voor (pop)muziek en het Parktheater in het Zuiderpark.

In de huidige beleidsperiode ontvangen de verschillende cultuurankers sterk uiteenlopende financiële ondersteuning vanuit de gemeente. Theater De Vaillant, Theater Dakota en het Laaktheater ontvangen een budget om als volwaardige organisatie te opereren. De overige instellingen zijn uitgerust met een budget van € 45.000 om aan hun cultuurankerfunctie

vorm te geven. Dit zijn Muzee, het Diamanttheater, De Nieuwe Regentes en de bibliotheken in Loosduinen en Leidschenveen-Ypenburg. Het Diamanttheater en De Nieuwe Regentes ontvangen daarnaast extra ondersteuning om hun kleine basisorganisatie iets te verstevigen. In aanvulling op het budget is een programmeerbudget beschikbaar gesteld, dat in 2015 en 2016 nog verder is aangevuld om meer programmering en marketing mogelijk te maken. Een groot deel van de budgetten waarover de acht cultuurankers op dit moment beschikken, is incidenteel.

Beleidsdoelen

De gemeente wil de ondersteuning van de amateurkunstsector voortzetten in de vorm van advisering, promotie van activiteiten en subsidiëring van de amateurkunstverenigingen. Een herziening van de Regeling Subsidies Amateurkunstenaren is gezien de veranderingen in de sector wenselijk. Tevens is meer aandacht noodzakelijk voor de groeiende diversiteit van de Haagse bevolking en de gevolgen die dit heeft voor amateurkunstbeoefening.

Voor het vrijetijdsaanbod continueert de gemeente de beleidslijn om dit in beginsel niet langer te financieren en grotendeels aan de markt over te laten. De gemeente wil verder toewerken naar een gelijk speelveld voor de verschillende aanbieders in de stad. Om het aanbod toegankelijk te houden, komen minder draagkrachtigen in aanmerking voor korting via de Ooievaarspas. Daarnaast ziet de gemeente een ondersteunende rol voor zichzelf ten aanzien van betaalbare lesruimtes voor kunstvakdocenten in het pand Prinsegracht 27 en Zuid57. In de komende periode zal een inzichtelijke presentatie van het vrijetijdsaanbod aandacht blijven vragen.

De gemeente wil dat de cultuurankers zich verder ontwikkelen als ‘culturele voorposten’ in de stadsdelen. De cultuurankers hebben als taak de diversiteit en participatie te bevorderen, dicht bij de mensen te programmeren, samenwerking te zoeken met scholen en zorg- en welzijnsinstellingen in het stadsdeel en een brug te slaan naar instellingen in het centrum van de stad. Deze taken zijn zeer arbeidsintensief en vergen een lange adem. Structurele versteviging van de basis van de cultuurankers is daarom wellicht nodig. Tegelijkertijd moet voorkomen worden dat de cultuurankers de concurrentie aangaan met podia in het centrum, waarmee een overaanbod zou kunnen ontstaan.

De gemeente ziet mogelijkheden voor culturele instellingen om meer verbindingen te leggen met het sociale domein. Culturele instellingen staan voor de opgave om hieraan met innovatieve en creatieve projecten verder gestalte te geven.

5. Richtlijnen voor beoordeling door de adviescommissie

Dit Beleidskader geeft het cultuurbeleid op hoofdlijnen weer en dient het als kader voor de onafhankelijke adviescommissie om ingediende plannen individueel en ten opzichte van elkaar te wegen. Hieronder zijn de richtlijnen weergegeven die de adviescommissie bij de beoordeling zal hanteren en die voor de indieners van plannen leidraad zijn bij het opstellen daarvan¹⁵.

Kwaliteit

1. De inhoudelijke kwaliteit van het werk van de instelling is een voorwaarde om voor subsidie in aanmerking te komen. Waar het instellingen betreft die kunst produceren en programmeren, gaat het om *artistiek inhoudelijke kwaliteit*, waarbij gedacht moet worden aan kernbegrippen als vakmanschap, zeggingskracht, oorspronkelijkheid of uniciteit en in voorkomende gevallen innovatie of experiment.
2. Bij instellingen die dat niet doen en die bijvoorbeeld een ondersteunende of educatieve taak hebben, is maatgevend hoe adequaat zij deze taak uitvoeren en in hoeverre ze beschikken over de noodzakelijke specifieke deskundigheid en een relevant netwerk.
3. Instellingen die gemeentelijke collecties beheren (Gemeentemuseum, Museon, Haags Historisch Museum, Museum Bredius) zullen met behulp van een collectieplan duidelijk moeten maken op welke wijze zij de goede zorg voor de collecties vormgeven.

Positionering

Plaats van de instelling binnen het bestel en bijdrage aan de verscheidenheid van het totale aanbod

1. Wat is het ambitieniveau en de positionering van de instelling: wijk-/stadsdeelgericht, stedelijk, regionaal (metropool), nationaal, internationaal.
2. Wat is het publieksbereik, zowel kwantitatief (publieksaantallen) als kwalitatief (op welke doelgroepen zet de instelling in en welke marketingstrategie en –aanpak heeft de instelling daarbij?). Wat doet een instelling om de betrokkenheid van burgers en de breedte van het bereik te vergroten? Denk daarbij aan begrippen als co-programmeren, coproduceren, publieksonderzoek, vriendenclubs, sociale media, sponsoring en inzet van vrijwilligers.
3. Op welke wijze verhoudt de instelling zich tot collega-instellingen en hoe is de positie van de instelling in de keten, waarbij begrippen relevant zijn als productie, presentatie, documentatie, behoud en beheer, ondersteuning van makers en talentontwikkeling, innovatie en experiment? Heeft de instelling een uniek en onderscheidend aanbod binnen de culturele infrastructuur?
4. Welke concrete samenwerkingsverbanden is de instelling aangegaan en waarom?

---

¹⁵ De inrichtingseisen voor de subsidieaanvragen zullen later worden vastgesteld. Informatie over het proces wordt gepubliceerd op te vinden op www.denhaag.nl/kunstenplan.

Economische en/of maatschappelijke betekenis voor de stad in relatie tot andere culturele aanbieders

Behalve een beschrijving van het eigen culturele profiel en de positie in de keten vraagt de gemeente van instellingen ook een visie op en praktische uitwerking van de verbinding met en betekenis voor de stad, op gebieden als cultuureducatie voor scholen (in relatie tot leerlijnen, de vraag van de scholen en andere aanbieders), diversiteit/integratie, welzijn, jeugd- en ouderenbeleid, zorg, toerisme, citymarketing/imago/uitstraling en aantrekkingskracht van de stad, het internationale profiel van de stad, het profiel van vrede en recht, de creatieve sector e.a.

Dit betekent nadrukkelijk niet dat elke instelling op elk afzonderlijk onderdeel beleid moet hebben of zich daarop moet profileren. Het gaat erom dat instellingen verbindingen zoeken die bij hen passen, waarbij de gemeente van de grote instellingen meer en bredere ambitie verwacht dan van de kleinere. Van alle instellingen verwacht de gemeente dat zij hun keuzes maken in aansluiting op hun eigen inhoudelijke profiel en schaalgrootte en in relatie tot die van collega-instellingen (in de keten), waarmee zij enerzijds zorgen voor voldoende spreiding in de verbindingen die zij aangaan, maar anderzijds ook elkaar versterken waar dat nodig en mogelijk is.

1. Voor welke speerpunten/verbindingen in maatschappelijke en economische zin kiest de instelling en waarom?
2. Hoe positioneert de instelling zich hiermee ten opzichte van andere instellingen? Zijn er samenwerkingen en waarom (niet)?
3. Welke ervaring heeft de instelling hiermee al en wat zijn de concrete resultaten en leerpunten?
4. Hoe geeft de instelling invulling aan de speerpunten/verbindingen zoals genoemd onder 1 en hoe zijn de ervaringen zoals genoemd onder 3 hierin meegenomen?

Bedrijfsvoering

1. Heeft de instelling een gezonde bedrijfsvoering die vertrouwen geeft voor de komende vier jaar?
2. Is de instelling kostenbewust en ondernemend in het vergroten van de eigen inkomsten (kaartverkoop, verhuur, andere activiteiten, sponsoring)?
3. Hoe is de verhouding tussen de overhead en de activiteiten van de instelling?
4. Is de instelling qua organisatie, bestuur en financiën op orde? Houdt de instelling zich aan de *Code Cultural governance*? Houdt de instelling zich aan de *Code Culturele diversiteit*?

6. Financieel kader

Op grond van het Coalitieakkoord 2014-2018 *Vertrouwen op Haagse kracht* is vanaf 2017 structureel € 2 miljoen extra beschikbaar voor cultuur. Dit bedrag wordt ingezet binnen het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur. Het -voorlopige- financiële kader voor het Meerjarenbeleidsplan Kunst en Cultuur 2017-2020 bedraagt hiermee € 51,7 miljoen op jaarbasis. Het college draagt de Adviescommissie op om binnen dit kader te adviseren over de subsidies aan cultuurinstellingen.¹⁶

---

¹⁶ Het definitieve financiële kader, dat mede nog afhankelijk is van exogene factoren zoals rijksbijdragen, wordt door de gemeenteraad vastgesteld bij de begrotingsbehandeling 2017.

Bijlage: Onderzoek stadspanel